

Nr 67

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa åtgärder mot narkotikamissbruket, m. m.; given Stockholms slott den 10 mars 1972.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden,

dels föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt,

dels bereda riksdagen tillfälle att yttra sig över vad föredraganden i övrigt anför.

GUSTAF ADOLF

CARL LIDBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redovisas dagsläget på narkotikaområdet bl. a. när det gäller vårdfrågorna och det internationella samarbetet.

Samtidigt läggs förslag fram om en höjning av maximistrafket för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling som avsett narkotika från fängelse i sex år till fängelse i tio år samt om fortsatt giltighet till utgången av juni 1973 av 1969 års lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

I propositionen behandlas också frågor om korttidspermission, placering på öppen anstalt och villkorlig frigivning av både narkotikabrottslingar och andra lagöverträdare som varit inblandade i organiserad brottslighet av särskilt samhällsfarligt slag. Riksdagen bereds tillfälle att yttra sig häröver.

Vidare bereds riksdagen tillfälle att yttra sig över vad som i propositionen anförts om vissa förstärkta insatser i kampen mot narkotikamissbruket. Socialstyrelsens byrå för nykterhetsvård och narkomanvård förstärks och styrelsen får särskilda medel för information om det lokala samarbetet mellan barnavårdsnämnd, skola och polis. Kostnaderna härför uppgår till 350 000 kr. Vidare beräknas 300 000 kr. för undersökningar om narkotikamissbrukets omfattning och 300 000 kr. för försöksverksamhet beträffande vård av narkotikamissbrukare.

För en förnyad informationsinsats som avser såväl narkotikamissbruk som missbruket av mellanöl och rusdrycker föreslås i särskild ordning (prop. 1972:61) ett anslag på 5 milj. kr.

**Förslag till
Lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64)**

Härigenom förordnas, att 3 § narkotikastrafflagen (1968:64) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §¹

Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, skall för grovt narkotikabrott dömas till fängelse, lägst ett och högst sex år.

Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, skall för grovt narkotikabrott dömas till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det utgjort led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett särskilt stor mängd narkotika eller eljest varit av särskilt farlig art.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972.

¹ Senaste lydelse 1969:33.

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1960:418) om straff för varusmuggling**

Härigenom förordnas, att 3 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*3 §¹

Är varusmuggling att anse som grov, skall dömas till fängelse i högst två år eller, om smuglingen gällt narkotika, till fängelse, lägst ett och högst *ssex* år.

Är varusmuggling att anse som grov, skall dömas till fängelse i högst två år eller, om smuglingen gällt narkotika, till fängelse, lägst ett och högst *tio* år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas om det förövats yrkesmässigt eller avsett gods av betydande myckenhet eller värde eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig art.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972.

¹ Senaste lydelse 1969:34.

Förslag till

Lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

Härigenom förordnas, att lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m., vilken enligt lag (1971:186) gäller till utgången av juni 1972, skall äga fortsatt giltighet till utgången av juni 1973.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 10 mars 1972.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASP-LING, NILSSON, GEIJER, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, FELDT.

Statsrådet Lidbom anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *åtgärder mot narkotikamissbruket*, m. m. och anför.

1 Inledning

Med anledning av att missbruket av narkotika och andra beroende-framkallande medel ökat, inrättades under år 1965 enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande inom medicinalstyrelsen en expertgrupp för undersökning rörande detta missbruk. Expertgruppen, som började sitt arbete den 18 juni 1965, ombildades under våren 1966 och fick namnet medicinalstyrelsens narkomanvårdskommitté.

Medicinalstyrelsen överlämnade år 1967 till Kungl. Maj:t två delbetänkanden, nämligen Kartläggning och vård (SOU 1967:25) och Kontrollsystemet (SOU 1967:41). Efter remissbehandling av betänkandena lade Kungl. Maj:t för riksdagen fram förslag till narkotikastrafflag, m. m. (prop. 1968:7) vari Kungl. Maj:t också beredde riksdagen tillfälle att avge yttrande beträffande riktlinjerna för organisationen av värden för narkotikamissbrukare. Den i propositionen föreslagna särskilda narkotikastrafflagen (1968:64) samt övriga förslag till nya eller ändrade författningar antogs av riksdagen (2LU 1968:1, rskr 81). Riksdagen godkände också riktlinjerna för organisationen av värden för narkotikamissbrukare (SU 1968:37, rskr 1968:98). Beslut om statsbidrag till värdkostnaderna m. m. fattades i samband med behandlingen av statsverkspropositionen (prop. 1968:1 bil. 7, SU 1968:5, rskr 1968:5).

Mot bakgrund av rapporter under framför allt hösten 1968 om fortsatt ökning och spridning av narkotikamissbruket fastställde regeringen i december 1968 ett program i tio punkter för bekämpande av narkotikamissbruket. Programmet förutsatte samordnade ansträngningar under lång tid på en rad olika områden. I programmet ingick såväl intensifierad polis- och tullverksamhet som ökning av vårdresurserna och förstärkt information. I programmet ingick också höjning av maximistrafpen för grovt narkotikabrott och för grov smuggling av narkotika från fyra till sex års fängelse (prop. 1969:13, 2LU 1969:7, rskr 1969:83). Samtidigt höjdes minimistrafpen för samma brott från sex månaders fängelse till ett års fängelse.

Ett annat led i dessa åtgärder utgjorde lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m. (telefonavlyssningslagen) (prop. 1969:5, 1LU 1969:16, rskr 1969:81). Lagen är tidsbegränsad och gäller efter förlängning år 1971 till utgången av juni 1972 (prop. 1971:95, JuU 1971:10, rskr 1971:165).

Vidare ändrades lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (prop. 1969:111, 2LU 1969:59, rskr 1969:274), för att klarlägga vilka möjligheter lagen gav att ta hand om narkotikamissbrukare.

I regeringens program berördes också det internationella samarbetet, som utgör ett viktigt led i bekämpandet av den illegala narkotikahandlingen.

Slutligen tillsattes ett samarbetsorgan för bekämpande av narkotikamissbruket (SBN, S 1970:29). SBN fick i uppgift att noga följa utvecklingen på narkotikaområdet och att samordna myndigheternas insatser.

Narkomanvårdskommittén avlämnade sitt slutbetänkande i november 1969 (SOU, 1969:52. Samordnade åtgärder, och SOU 1969:53, Socialmedicinska och kliniska undersökningar). Betänkandet innehåller en omfattande kartläggning av läget på narkotikaområdet och förslag till åtgärder, som omfattar både prevention och vård. Betänkandet har remissbehandlats.

Narkomanvårdskommitténs förslag utgör tillsammans med regeringens program från 1968 alltjämt grundvalen för myndigheternas arbete med narkotikaproblemen. Jag vill i detta sammanhang framhålla att det finns ett nära samband mellan narkomanvårdskommitténs arbete och det av regeringen i december 1968 framlagda aktionsprogrammet mot drogmissbruket. Flera av de åtgärder som regeringen vidtog hade sålunda föreslagits av narkomanvårdskommittén vid överläggningar mellan företrädare för regeringen och kommitténs ordförande. Under de drygt två år som gått sedan narkomanvårdskommittén lade fram sitt slutbetänkande har narkotikafrågan varit föremål för kontinuerlig uppmärksamhet inom berörda departement och myndigheter samt inom SBN.

Jag anser tiden nu vara inne att på nytt för riksdagen redovisa läget på narkotikaområdet. I samband därmed avser jag att föreslå vissa ytterligare åtgärder i kampen mot narkotikamissbruket. Till den hör vidgade undersökningar om narkotikamissbrukets omfattning, s. k. frekvensundersökningar, förstärkning av socialstyrelsens narkomanvårdssektion, ökade insatser från socialstyrelsens sida för att aktivera det lokala samarbetet barnavårdsnämnd—polis—skola, det s. k. BPS-samarbetet, ökade möjligheter till försöksverksamhet i vårdarbetet bl. a. vid ungdomsvårdsskolorna, ökad informationsverksamhet, höjning av maximistraffet för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling som gällt narkotika samt skärpta regler i fråga om verkställigheten av långvariga frihetsberövanden för bl. a. grova narkotikabrott.

Rikspolisstyrelsen har i skrivelse den 15 februari 1972 till chefen för justitiedepartementet lämnat en redogörelse för tillämpningen av telefonavlyssningslagen under det gångna året och för det nuvarande läget betr. den illegala narkotikahanteringen samt till Kungl. Maj:ts prövning överlämnat frågan om förlängning av telefonavlyssningslagen. Efter remiss har yttranden över skrivelsen avgetts av justitiekanslern (JK), riksåklagaren (RA), Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, socialstyrelsen och Sveriges advokatsamfund. Jag avser att nu anmäla även denna fråga.

2 Gällande bestämmelser, nuvarande ordning m. m.

2.1 Narkotikastrafflagen

Enligt 1 § narkotikaförordningen (1962:704) förstås med narkotika dels läkemedel och hälsofarliga varor som är föremål för internationell kontroll enligt av Sverige biträdd överenskommelse dels sådana varor som enligt förordnande av Kungl. Maj:t skall anses som narkotika.

Den internationella överenskommelse som f. n. gäller för Sveriges del är 1961 års allmänna narkotikakonvention (the Single Convention on Narcotic Drugs, 1961, intagen i sin helhet i SOU 1967:41). I första hand omfattar alltså det svenska narkotikabegreppet de läkemedel och hälsofarliga varor som innefattas i narkotikakonventionen. Enligt beslut av Kungl. Maj:t jämföras i Sverige vissa läkemedel med narkotika. Sålunda jämföras vissa syntetiska medel såsom amfetaminpreparat och LSD med narkotika enligt skilda beslut (1959:51, 1966:694 och 1971:230). Dessa medel omfattas av 1971 års konvention om psykotropa ämnen som Sverige undertecknat den 21 februari 1971, men som ännu inte trätt i kraft. Socialstyrelsen skall enligt 1 § narkotikaförordningen upprätta och kungöra förteckning över narkotika.

Narkotikastrafflagen (1968:64) innehåller bl. a. bestämmelser om straff för den som uppsåtligt och utan att vara berättigad därtill, tillverkar, saluhåller, överläter eller innehar narkotika.

De brott som här avses är indelade i tre grader, narkotikaförseelse (2 §), narkotikabrott (1 §) och grovt narkotikabrott (3 §). Straffskalan för narkotikaförseelse omfattar endast böter, för narkotikabrott böter eller fängelse i högst två år och för grovt narkotikabrott fängelse, lägst ett och högst sex år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det utgjort led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett särskilt stor mängd narkotika eller eljest varit av särskilt farlig art.

2.2 Lagen om straff för varusmuggling

I lagen om straff för varusmuggling (1960:418) är varusmugglingsbrotten indelade i tre grader. Straffet för varusmuggling är dagsböter, lägst tio, eller fängelse i högst ett år, eller om gärningen gällt narkotika som avses i narkotikaförordningen, fängelse i högst två år (1 §). Är varusmuggling med hänsyn till godsets värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, dömes till böter, högst trehundra kronor (2 §). Är varusmuggling att anse som grov, skall dömas till fängelse i högst två år, eller, om smuggling gällt narkotika som avses i narkotikaförordningen, till fängelse lägst ett och högst sex år (3 §).

2.3 Verkställighet av ådömd påföljd

I den allmänna debatten har i samband med narkotikafrågan aktualiserats frågor om verkställighet av ådömd påföljd för vissa personer som undergår långvariga frihetsberövanden, främst för grova narkotikabrott. Jag avser närmare bestämt placering i öppen anstalt, permissioner och villkorlig frigivning. I det följande redogörs för gällande ordning i dessa ämnen. Framställningen är i huvudsak begränsad till sådana regler som har betydelse i fall då den ådömda påföljden är fängelse i minst två år eller internering med en minsta tid av två år eller mera.

2.3.1 Placering i sluten eller öppen anstalt

I fråga om den som dömts till *fängelse* gäller enligt 42 § jämfört med 25 § lagen (1964:541) om behandling i fängelseanstalt (behandlingslagen) att de intagnas fördelning mellan öppen och sluten anstaltsvård skall ske med hänsyn till bl. a. den dömdes ålder, hälsotillstånd, sinnesbeskaffenhet, karaktärsegenskaper, tidigare vandel, arbetsförmåga, anlag och utbildning. I fråga om unga lagöverträdare och sådana personer som undergår fängelse i tre månader eller på kortare tid, från vilka kategorier bortses i de följande, gäller vissa ytterligare föreskrifter.

Den som dömts till *internering* skall enligt 57 § behandlingslagen tas in i sluten anstalt. Kan det ske utan olägenhet får den som visat pålitlighet dock överföras till öppen anstalt.

Enligt 8 § kungörelsen (1964:630, ändrad 1965:294) med vissa föreskrifter rörande tillämpningen av lagen om behandling i fängelseanstalt (tillämpningskungörelsen) bestämmer kriminalvårdsdirektören i vilken anstalt i räjongen som den dömda skall tas in. Enligt 33 § kungörelsen beslutar denne också om förflyttning av intagen från en anstalt till en annan i räjongen. Kriminalvårdsstyrelsen kan enligt 62 § kungörelsen ändra vad kriminalvårdsdirektören beslutat. Dessa regler gäller såväl fängelse som internering.

Från kriminalvårdsstyrelsen har inhämtats uppgifter om *praxis* när det gäller placering i sluten eller öppen anstalt av den som dömts till fängelse. Av dessa uppgifter framgår att den aktuella frågan i princip bedöms individuellt i varje särskilt fall. Överstiger strafftiden sex månader, brukar

man i allmänhet se till att den första tredjedelen av tiden kommer att avtjänas i slutan anstalt och återstoden i öppen anstalt. Stora variationer i båda riktningarna är dock vanliga. Det finns sålunda vissa grupper intagna som vårdas förhållandevis lång tid i slutan anstalt. Hit hör de som bedöms som samhällsfarliga, de som efter tidigare straffverkställighet återfallit i brott upprepade gånger och de som under pågående verkställighet misskött sig genom rymningar m. m. Beskaffenheten av det brott som påföljden avser är som regel av sekundär betydelse vid bedömningen av frågan om den dömdes placering men kan i vissa fall ge en antydning om rymningsrisken. Har den intagne gjort sig skyldig till verksamhet som kan betecknas som mera omfattande narkotikalangning och saknar han dessutom anknytning till Sverige anses detta vara förhållanden som talar för placering i slutan anstalt.

2.3.2 *Permissioner*

Permission för den som undergår fängelse eller internering kan förekomma i form av korttidspermission eller långtidspermission. Sistnämnda permissionsform kan vid fängelse användas för att ge den intagne möjlighet att ordna de förhållanden i vilka han kommer att försättas vid en förestående frigivning. För att sådan permission skall kunna beviljas krävs att minst 2/3 av strafftiden har avtjänats. Den följande framställningen avser därför endast korttidspermission.

I 36 § behandlingslagen föreskrivs att, om fara för missbruk inte kan anses föreligga, intagen kan få tillstånd att besöka närstående som är svårt sjuk eller bevista närståendes begravning. Han kan också i annat fall, då det med hänsyn till anstaltstidens längd eller eljest finns starka skäl för det, få lämna anstalten för viss kort tid.

Enligt 34 § tillämpningskungörelsen ankommer det på kriminalvårdsdirektören eller, efter dennes bemyndigande, styresmannen vid anstalten att enligt anvisningar som meddelas av kriminalvårdsstyrelsen lämna intagen tillstånd till sådan permission som här avses, dvs. korttidspermission.

Enligt kriminalvårdsstyrelsens vårdecirkulär (nr 2/1968 med senare ändringar) kan korttidspermission vara av två slag, nämligen *dels* regelbunden permission som vid längre anstaltstid kan som ett led i behandlingen komma i fråga med vissa tidsmellanrum, och *dels* särskild permission, som oavsett anstaltstidens längd kan förekomma om starka skäl för permission föreligger.

För regelbunden permission gäller vissa kvalifikationstider. För den som undergår fängelse vid slutan anstalt bör sådan permission beviljas tidigast efter sju månader, om strafftiden inte överstiger fyra år. Vid öppen anstalt bör regelbunden permission inte beviljas förrän efter sex månader, om strafftiden överstiger ett år sex månader men inte fyra år. Vid såväl öppen som slutan anstalt bör, när strafftiden överstiger fyra år, permission inte beviljas förrän den intagne utstått en sjättedel av strafftiden. I fråga om internering gäller längre kvalifikationstider.

I kvalifikationstid bör enligt vårdcirkuläret inräknas häktningstid.

Som nyss antytts får särskild permission i regel medges endast i vissa speciella fall som närmare anges i vårdcirkuläret.

Om det föreligger, särskilt starka skäl för korttidspermission och noggrann tillsyn samtidigt behövs, kan föreskrivas att den intagne under permissionen skall vara åtföljd av bevakning.

Den författningstext som reglerar korttidspermission har varit i sak oförändrad sedan år 1945. Trots detta har antalet korttidspermissioner ökat avsevärt. Denna ökning har varit en följd av att kriminalvårdsstyrelsens praxis fortlöpande utvidgats när det gäller att bedöma vad som skall anses vara "starka skäl" för att en intagen skall få lämna anstalten för viss kort tid.

2.3.3 Villkorlig frigivning

Enligt 26 kap. 6 § brottsbalken får den som undergår fängelse på viss tid villkorligt friges sedan två tredjedelar av tiden eller, om särskilda skäl föreligger, halva tiden avtjänats. Frigivning får dock inte ske förrän verkställigheten pågått minst fyra månader. Vid prövning av fråga om villkorlig frigivning skall enligt 26 kap. 7 § brottsbalken särskilt beaktas den dömdes uppförande under anstaltstiden och sinnesriktning vid den tid då frigivning ifrågasätts, hans beredvillighet att ersätta genom brottet uppkommen skada samt de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen.

Fråga om villkorlig frigivning av den som undergår fängelse i mer än ett år skall prövas av kriminalvårdsnämnden (16 § brottsbalkens promulgationslag samt kungörelsen (1965:625) om inskränkning i övervakningsnämnds befogenhet att pröva fråga om villkorlig frigivning).

I förarbetena till de nu gällande bestämmelserna uttalade chefen för justitiedepartementet (prop. 1965:159) att villkorlig frigivning bör ingå som ett regelmässigt led i behandlingen av den dömda och att det endast undantagsvis bör få förekomma att han helt vägras villkorlig frigivning. Departementschefen förordade att för villkorlig frigivning som huvudregel skall gälla att den dömda har avtjänat minst 2/3 av strafftiden men att sådan frigivning i begränsad omfattning skall kunna ske efter halva strafftiden. Sistnämnda möjlighet till villkorlig frigivning torde enligt departementschefen i första hand få betydelse i fråga om unga lagöverträdare och personer som undergår långvariga straff. Den borde dock inte gälla enbart för vissa kategorier av klientelet utan stå öppen i alla fall där en tidig frigivning är starkt motiverad från resocialiseringssynpunkt. Lagrådet fann det angeläget understryka vikten av att möjligheten till villkorlig frigivning redan efter halva strafftiden begagnas endast i begränsad omfattning, nämligen då en tidig frigivning i det enskilda fallet är starkt motiverad från resocialiseringssynpunkt.

2.3.4 Statistiska undersökningar

För att få närmare underlag till bedömningen av förevarande frågor rörande behovet av vissa reformer med avseende på den nu tillämpade ordningen för placering på öppen anstalt, permissioner och villkorlig frigivning, såvitt särskilt gäller dem som dömts för grova narkotikabrott eller för annan därmed jämförbar grov samhällsfarlig brottslig verksamhet har en arbetsgrupp med representanter för justitiedepartementet, RÅ, rikspolisstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen gjort vissa statistiska undersökningar. Dessa undersökningar har omfattat de personer som under tiden den 1 april 1969—den 30 juni 1971 dömts till fängelse i minst två år eller till internering med en minsta tid av två år eller mera. Med hänsyn till frågornas särskilda betydelse för den grova narkotikabrottsligheten har materialet särredovisats på följande två huvudgrupper:

I. Personer, vars domar omfattar grovt narkotikabrott eller grov narkotikasmuggling, enbart eller i förening med andra brott. Under den angivna tidsperioden dömdes 173 sådana personer. Samtliga dessa ingår i undersökningen.

II. Personer, vars domar omfattar enbart andra brott än grovt narkotikabrott eller grov narkotikasmuggling. Under den angivna tidsperioden dömdes 296 sådana personer. Samtliga dessa ingår i undersökningen.

En redogörelse för undersökningsresultaten torde få fogas till protokollet som *bilaga 1*.

På vissa punkter har, som framgår av redogörelsen, uppgifter inte kunnat fås beträffande ett mindre antal av de undersökta. Detta bortfall påverkar inte helhetsbilden av de resultat som kommit fram.

2.4 Telefonavlyssning

Ingrepp i telefonhemligheten får företas endast i mycket begränsad utsträckning. Allmänna bestämmelser om telefonavlyssning finns i 27 kap. 16 § rättegångsbalken (RB). Enligt dessa bestämmelser får telefonavlyssning medges endast när någon kan skäligen misstänkas för brott, för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Sådant tillstånd får meddelas endast av domstol på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Som förutsättning gäller att åtgärden skall vara av synnerlig betydelse för utredningen. Beslutet får avse samtal till och från telefonapparat, som innehas av den misstänkte eller kan antas komma att begagnas av honom. Tillståndet skall meddelas att gälla viss tid, högst en vecka, från den dag då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare. Beträffande granskning av uppteckning som har gjorts när samtal avlyssnats skall vad som föreskrivs i 27 kap. 12 § RB om undersökning och granskning av enskild handling äga tillämpning. Hänvisningen innebär bl. a. att uppteckningen inte får närmare undersökas av annan än domstolen, undersökningsledaren eller åklagaren. Dock får sakkunnig eller annan som anlitas för eller hörs under utredningen granska

uppteckningen efter anvisning av domstolen, undersökningsledaren eller åklagaren. Av 27 kap. 16 § RB följer slutligen att, i den mån uppteckningen innehåller något som inte är av betydelse för utredningen, den skall efter granskningen omedelbart förstöras.

Bestämmelser om telefonavlyssning finns även i 5 § lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, vilken lag är tillämplig endast när fråga är om vissa brott mot rikets säkerhet m. m. Dessa bestämmelser bygger på RB:s bestämmelser i ämnet men går avsevärt längre än dessa. Lagen är tidsbegränsad. Dess giltighetstid har successivt förlängts, senast till utgången av juni 1972 (prop. 1970:100, 1LU 1970:46, rskr 1970:266).

Telefonavlyssningslagen innebär att bestämmelserna i 27 kap. 16 § RB äger motsvarande tillämpning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling, om smuggling gällt narkotika som avses i narkotikaförordningen (1962:704), trots att för brottet är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Giltighetstiden för tillstånd till avlyssning får dock bestämmas till högst en månad från den dag då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare.

Vid telefonavlyssningslagens tillkomst uttalade föredragande departementschefen bl. a. följande. Telefonavlyssning utgör ett allvarligt ingrepp i den personliga integriteten och den bör användas ytterligt restriktivt. Telefonavlyssning som ett medel för att skaffa bindande bevisning mot de grävsta profitörerna inom narkotikahanteringen är emellertid inte oförenlig med denna inställning. Det är i praktiken inte fråga om någon stor grupp av misstänkta som skulle bli föremål för telefonavlyssning. Det rör sig om personer som misstänks för att ha gjort sig skyldiga till brott som i fråga om samhällsfarlighet och hänsynslöshet är jämförliga med andra brott beträffande vilka telefonavlyssning redan nu är tillåten. Den utbredning och förgrövning av narkotikabrottsligheten som har skett och som motiverar en straffskärpning gör det också angeläget att polisen får tillgång till sådana spaningsåtgärder att de grävsta brottslingarna kan avslöjas. Lagen bör göras tidsbegränsad så att riksdagen inom relativt kort tid får tillfälle att pröva dess verkningar.

I samband med förlängningen av lagens giltighetstid 1971 upplystes att domstol under tiden mars 1970–januari 1971 meddelat tillstånd till telefonavlyssning beträffande 39 personer. Genomsnittstiden för avlyssningen uppskattades till två månader (se prop. 1971:95).

2.5 Frekvensundersökningar

Narkomanvårdskommittén har i kapitel 2 i sitt slutbetänkande Narkotikaproblemet, Samordnade åtgärder redogjort för de studier om narkotikamissbrukets omfattning (frekvensundersökningar) som har gjorts under åren 1966–1968. Dessa undersökningar omfattar många olika grupper, bl. a. värnpliktiga, skolungdom, universitetsungdom, sjukvårdspopulationen, socialvårdspopulationen och intagna i kriminalvårdsanstalterna.

Undersökningarna beträffande de inskrivningsskyldigas narkotikamissbruk utförs av militärpsykologiska institutet (MPI). De har pågått under åren 1969 -1971. Den senast slutredovisade rapporten avser de inskrivningsskyldiga 1968/69. MPI har emellertid under hand kunnat lämna vissa preliminära resultat från undersökningarna 1969/70 och 1970/71. Inom kriminalvårdsstyrelsen har under åren 1969 -1971 gjorts vissa beräkningar av antalet narkotikamissbrukare inom kriminalvården. Beräkningarna avser såväl anstalterna som frivården.

I fråga om narkotikamissbruk hos sjukvårds- och socialvårdspopulationen har år 1971 gjorts en undersökning inom Malmöhus län. Socialstyrelsen ställer f. n. samman och analyserar uppgifter från denna undersökning.

Skolöverstyrelsen gjorde våren 1971 en enkätundersökning om alkohol- och narkotikamissbruk bland elever i årskurserna 6 och 9 i grundskolan. Undersökningen avsåg 5 000 elever från olika delar av landet. Den lades upp för att utgöra början till en rullande bevakning av skolungdomens alkohol- och narkotikavanor. Analysen av materialet har ännu inte färdigställts. Skolbarns missbruksvanor har i övrigt studerats vid spridda undersökningar, främst i storstäderna. Mindre undersökningar har även gjorts inom universitetskanslersämbetet beträffande studerande vid universitet och högskolor. Undersökningarna har grundat sig på uppgifter från bl. a. studerandehälsovården och studentkårernas kuratorer.

2.6 Samarbete barnavårdsnämnd-skola-polis

Kungl. Maj:t utfärdade år 1970 ett cirkulär (1970:513) om intensifierat samarbete mellan barnavårdsnämnd, skola och polis. I cirkuläret framhålls bl. a. att samhällets resurser för att främja barns och ungdoms utveckling samt förebygga och motverka brottslighet och annan missanpassning bland barn och ungdom måste samordnas och utnyttjas effektivt. För att främja planering och samordning av dessa resurser bör i kommunerna finnas samarbetsorgan mellan framför allt barnavårdsnämnd, skola och polis såvida inte sådant organiserat samarbete uppenbarligen är obehövligt. Förutom företrädare för barnavårdsnämnd, skola och polis rekommenderas att även företrädare för andra myndigheter och organisationer som berörs av verksamheten bereds möjlighet att delta i samarbetsorganets arbete allt efter ärendenas art. Vidare betonas att samarbetsorganet bör verka för att samarbetet på fältet bedrivs i lämpliga former med bl. a. uppsökande verksamhet samt information i frågor som rör barna- och ungdomsvård. Initiativ till samarbetet bör i första hand tas av barnavårdsnämnden. Laglig skyldighet att tillsätta samarbetsorgan finns visserligen inte men det ligger i myndigheternas eget intresse att ett sådant organ tillsätts i de flesta kommuner. Kungl. Maj:t har ålagt länsstyrelserna att verka för att samarbetsorgan bildas.

Socialstyrelsen, skolöverstyrelsen och rikspolisstyrelsen har i augusti 1971 gemensamt utfärdat råd och anvisningar för hur samarbetet bör

bedrivs (socialstyrelsens Råd och anvisningar 1971:23).

Socialstyrelsen har i januari 1972 genom socialvårdskonsulenterna undersökt i vilken utsträckning samarbetet kommit till stånd. Av de lämnade uppgifterna, som hittills endast är preliminära, framgår att fast samarbete förekommer i omkring en tredjedel av landets kommuner. I några kommuner finns samarbete mellan barnavårdsnämnd, skola och polis av något annat slag än som rekommenderas i cirkuläret.

2.7 Ungdomsvårdsskolor

Enligt 64 § barnavårdslagen (1960:97) inrättar och driver staten ungdomsvårdsskolor. Dessa har till ändamål att bereda vård, fostran och utbildning åt dem som omhändertagits för samhällsvård och inskrivits som elever vid skolorna. Socialstyrelsen är centralmyndighet för skolorna och beslutar om inskrivning av eleverna. Endast den får tas in på ungdomsvårdsskola som omhändertagits för samhällsvård eller utredning av anledning som avses i 25 § b samma lag, dvs. på grund av eget beteende (36 §). Närmare bestämmelser om den teoretiska och praktiska utbildning som lämnas eleverna meddelas i stadgan (1960:728) för ungdomsvårdsskolorna. Stadgan omarbetas för närvarande.

Antalet elever vid ungdomsvårdsskolorna var den 1 februari 1972 1 620. Av dessa elever vårdades 730 inom skola och 890 utom skola. Av de som vårdades inom skola var 502 närvarande. Antalet platser var 741. Antalet nyintagna elever har under senare år minskat. Av eleverna hade ungefär en tredjedel intagits på grund av missbruk av narkotika eller läkemedel. Fyra av skolorna har speciella resurser för vård av ungdomar med narkotikaproblem.

3 Rikspolisstyrelsens förslag i fråga om telefonavlyssning och remissyttranden över det

3.1 Rikspolisstyrelsens framställning

Rikspolisstyrelsen framhåller inledningsvis att tillförseln till Sverige av illegal narkotika, framför allt centralstimulantia under 1969 och en stor del av 1970 kunde minskas i stor utsträckning. Efterfrågan på narkotika minskade emellertid inte. Detta medförde att priserna steg, varefter smugglingstrycket ökade. Samtidigt tvingades polisen att skära ned insatserna mot narkotikahandeln, eftersom andra angelägna polisuppgifter hade blivit eftersatta i samband med offensiven mot narkotikahandeln. Som en följd härav har det under år 1971 varit gott om narkotika på den illegala marknaden. Tillgängliga undersökningar (MPI och dr Nils Bejerot) tyder på en ny ökning av narkotikamissbruket. Polisens erfarenheter pekar i samma riktning. Rikspolisstyrelsen bedömer den rådande situationen som allvarig. För att komma ur det nuvarande läget är det enligt rikspolisstyrelsen nödvändigt att minska efterfrågan genom

ökade vårdinsatser. En ökning av vårdresurserna samt klara riktlinjer för vårdens bedrivande är ofrånkomligt om narkotikaproblemet skall kunna lösas på ett mera långsiktigt sätt.

Beträffande den hittillsvarande tillämpningen av telefonavlyssningslagen anför rikspolisstyrelsen att annan undersökningsledare än åklagare inte har gjort framställning om telefonavlyssning. För att i detalj följa tillämpningen av lagen och bevaka att tillämpningen blir restriktiv och likformig anmäls fortfarande samtliga ärenden om ifrågasatt telefonavlyssning för rikspolischefen innan föredragning sker för åklagare.

Lagen har tillämpats efter samma principer och i stort sett i samma omfattning som tidigare. Under den nu aktuella redogörelseperioden – februari – december 1971 – har telefonavlyssning skett av 48 personer. Av dessa kvarstod fyra från föregående period. Under perioden har således tillstånd beviljats att avlyssna 44 personers telefoner. Vid redogörelseperiodens slut 31.12.1971 gällde fortfarande tillstånd till avlyssning av elva personer. Av dessa kvarstod endast två den 15 februari 1972.

Avlyssningstiderna har varierat i längd. Den längsta perioden har, efter domstols förnyelse av tillståndet, omfattat ungefär sex och en halv månader. Den kortaste perioden har omfattat elva dagar. De flesta avlyssningstiderna har legat på en–tre månader.

Normalt har gången av ett ärende varit den att misstankar om grovt narkotikabrott har uppkommit mot en viss person, varefter tillstånd till avlyssning har begärts och erhållits. Genom avlyssningen har oftast framgått att även andra personer handlat med narkotika. Kretsen av avlyssnade personer har – efter tillstånd av domstol – undan för undan ökats.

Under perioden har med hjälp av avlyssningen ett tiotal välorganiserade försäljningskedjor kunnat undanröjas. I några landsortsstäder har som resultat av telefonavlyssning tillförseln av narkotika från stockholmsområdet i vart fall temporärt helt kunnat stoppas. Hundratalet personer har till följd av telefonavlyssning kunnat gripas och delges misstanke om narkotikabrott. Större delen av dessa har numera lagförts. De utdömda straffen varierar. Strängaste straffet är internering fyra år och sex månader. Flertalet tidsbestämda straff synes ligga mellan ett och tre år.

Stora kvantiteter illegal narkotika – mestadels centralstimulantia – har smugglats och/eller sålts av dem som varit föremål för telefonavlyssning eller avslöjats med hjälp av avlyssning. Det är omöjligt att ange en exakt siffra. En grov uppskattning ger vid handen att de kedjor, som har avslöjats, smugglat och/eller handlat med 700 000 – 1 miljon kapslar centralstimulantia, dvs. 200 å 300 kg ren substans. Enbart en av kedjorna torde under 1971 ha fört in en halv miljon kapslar.

Rikspolisstyrelsen framhåller att lagen har tillämpats med synnerligen stor restriktivitet och endast i särskilt angelägna fall. Eftersom handeln med narkotika – såväl centralstimulantia som andra narkotika – blir mer och mer organiserad, har telefonavlyssning begärts endast i fall då man har kunnat misstänka organiserad, yrkesmässig smuggling av och handel

med narkotika. Huvudsyftet har liksom tidigare varit att avslöja storsmugglingen från utlandet och storlangningen inom landet.

Enligt rikspolisstyrelsens bedömning är det med hänsyn till det allvarliga läget inom den illegala narkotikahanteringen inte möjligt att med enbart konventionella spaningsmetoder ens något så när behålla greppet över den grova narkotikabrottsligheten. Med enbart de vanliga spaningsmetoderna skulle krävas insatser som varken kan åstadkommas inom ramen för tillgängliga resurser eller kan beräknas bli tillförda polisen utifrån. Likväl skulle man inte komma åt de ledande profitörerna.

Även om läget är allvarligt får telefonavlyssning inte användas annat än mot mycket grov brottslighet och tillämpningen skall som hittills vara ytterligt restriktiv. Under den gångna tiden har det blivit alltmera klart att den grova narkotikabrottsligheten styrs av välorganiserade smugglings- och distributionssyndikat, som tillämpar ytterst hänsynslösa metoder. Denna handel förorsakar ett stort mänskligt lidande. Därför talar enligt rikspolisstyrelsen allt för att i nuvarande läge fortfarande godta telefonavlyssning som ett hjälpmedel i spaningsarbetet.

Självfallet måste mot samhällets intresse av att komma till rätta med den grova narkotikabrottsligheten noga vägas individens rätt till så stor integritet som möjligt. Det sätt på vilket telefonkontroll hittills har använts kan inte enligt rikspolisstyrelsens mening anses ha obehörigen kränkt individens krav på integritet.

Om en förlängning av lagen genomförs, föreslår rikspolisstyrelsen att förlängningen omfattar två år.

3.2 Remissyttrandena

Samtliga remissinstanser har tillstyrkt en förlängning av telefonavlyssningslagens giltighetstid.

JK framhåller nu liksom vid tidigare förlängning att telefonavlyssning som hjälpmedel vid utredning av brott är ett så allvarligt ingrepp i den enskildes rätt, att den endast bör få förekomma när det gäller att uppdaga allvarlig brottslighet som ej är åtkomlig med sedvanliga spaningsmetoder. Den i rikspolisstyrelsens senaste redogörelse beskrivna narkotikabrottsligheten är otvivelaktigt av allvarlig karaktär och erfarenheten torde ha visat att telefonavlyssning för närvarande inte kan ersättas med andra spaningsmetoder vid dess bekämpande. Under den tid lagen varit i kraft har *JK* genom upprepade inspektioner hos rikspolisstyrelsen hållit sig underrättad om det sätt på vilket telefonavlyssningen har bedrivits. Såvitt han därvid har kunnat finna har obehöriga integritetskränkningar inte förekommit.

RÅ framhåller att även om de redovisade spaningsresultaten synes vara något större än under föregående period saknas anledning anta att tvångsmedlet har använts mindre restriktivt än tidigare. En bidragande orsak till de ökade spaningsresultaten kan nämligen antas vara att den kriminella aktiviteten på narkotikamarknaden har tilltagit. Alla

tillgängliga resurser behövs därför alltså i kampen mot narkotikabrottsligheten och tillgången till telefonavlyssning är därvid av väsentlig betydelse. RÅ har ingenting att erinra mot förslaget att förlängningen skall omfatta två år.

Svea hovrätt understryker sin principiella inställning att telefonavlyssning som spaningsmetod utgör ett allvarligt ingrepp i den personliga integriteten och bör användas restriktivt. När det gäller åtminstone de grövsta formerna av illegal narkotikahandling bör emellertid polisens behov av effektiva spaningsmetoder kunna ges företräde framför enskilda intressen. Även under den period som avses med rikspolisstyrelsens nu aktuella skrivelse synes telefonavlyssning ha utgjort ett värdefullt medel för bekämpande av den grova narkotikahandlingen. Mot lagens tillämpning under perioden torde inte kunna riktas några invändningar. Det anges i rikspolisstyrelsens redogörelse att tillgängliga undersökningar tyder på en ny ökning av narkotikamissbruket. Situationen i fråga om narkotikabekämpningen är uppenbarligen alltså sådan att polisen har starkt behov att vid förundersökningar angående grova narkotikabrott fortfarande kunna använda den spaningsmetod varom här är fråga. Hovrätten tillstyrker därför att lagen ges fortsatt giltighet, förslagsvis till utgången av juni 1974.

Stockholms tingsrätt uttalar att resultatet av telefonavlyssning inte åberopas av åklagaren som bevis i brottmål men att metoden ändå torde medföra möjlighet från polisens sida att göra ingripanden på sådan tid och plats att annan övertygande bevisning lättare än eljest kan säkerställas. Mot bakgrund av rikspolisstyrelsens redogörelse för utvecklingen av den illegala narkotikahandlingen och polisens begränsade resurser för bekämpande av denna, finner tingsrätten skäl tillstyrka att förlängningen av lagens giltighet utsträcks till att gälla två år.

Sveriges advokatsamfund förordar att förlängningen begränsas till ett år med hänsyn till lagens extraordinära och ur rättssäkerhetssynpunkt känsliga natur samt den därmed sammanhängande betydelsen av att dess tillämpning ägnas fortlöpande uppmärksamhet.

4 Föredraganden

4.1 Utvecklingen under de senaste åren

Missbruk av narkotika blev under 1960-talet ett allvarligt samhällsproblem i vårt land liksom i många andra länder. Mot slutet av år 1968 var missbruket spritt över så gott som hela landet. Detta föranledde ett ingripande av regeringen, som i december 1968 antog ett tiopunktsprogram för en insats på bred front mot narkotikamissbruket. Programmet innebar skärpt kamp mot narkotikabranschens profitörer, ökade förebyggande åtgärder, förstärkta vårdinsatser och en samordning av samhällets olika insatser. Det förutsatte samordnade ansträngningar under lång tid på en rad olika områden. Som ett led i programmets genomförande har straffen för grova narkotikabrott, främst den

systematiska langningen, skärpts och polisen fått tillgång till ett nytt spaningsmedel i telefonavlyssningen. Vårdresurserna har förstärkts och vårdlagstiftningen har modifierats. År 1969 ställdes särskilda medel till förfogande för en bred upplysningskampanj genom både samhällets organ och enskilda organisationer. Anslagen för fortlöpande information om narkotiska preparat och faran av narkotikamissbruk har därefter successivt höjts. Inom skolväsendet ägnas narkotikaproblemen ökad uppmärksamhet. De ansvariga myndigheterna uppmärksammar i stigande omfattning narkotikaproblemen. Den samlade effekten av vidtagna åtgärder har blivit att missbruket kunnat begränsas till huvudsakligen Stockholms-, Göteborgs- och Malmö-regionerna. Missbruk av beroendeframkallande medel förekommer dock i växlande omfattning även på andra platser i landet, men förhållandena där är nu bättre än år 1968. I storstadsområdena är efterfrågan på narkotika fortfarande betydande och missbruket djupt rotat. Bruket av centralstimulantia synes dock ha minskat även här.

I övrigt är följande att säga om de senaste årens utveckling och dagsläget. Trots tullens och polisens ansträngningar har det inte varit möjligt att hejda spridningen av cannabis i landet. Av övrig narkotika t. ex. heroin och LSD torde endast relativt små kvantiteter vara i omlopp i Sverige. En viss ökning av tillgången på LSD och råopium har dock konstaterats under åren 1970 och 1971. Statistik över tullens och polisens beslag av narkotika torde få fogas till protokollet som *bilaga 2 och 3*.

Polisens insatser åren 1965–1971 framgår av en sammanställning över anmälningar, antal hörda personer och antal polismän, som varit sysselsatta med narkotikaärenden m. m., som torde få fogas till protokollet som *bilaga 4*. Den nu skisserade utvecklingen av narkotikamissbruket stöds också av den statistik över antalet domar fördelade på olika domstolar och olika missbruksmedel som torde få fogas till protokollet som *bilaga 5*. Av domarnas fördelning på olika domstolar framgår sålunda att den största ökningen av antalet domar åren 1968 och 1969 faller på andra domstolar än rådhusrätterna i Stockholm, Göteborg och Malmö men också att nästan hela minskningen i antalet narkotikadomar år 1970 faller på domstolarna utanför de tre storstäderna.

Inom kriminalvården bedömdes den 1 april 1971 av då totalt 4 695 intagna vid fängvårdsanstalterna 1 084 vara narkotikamissbrukare. Den 1 april 1968 var antalet missbrukare 995 av sammanlagt 4 969 intagna. Det innebär alltså en ökning av den relativa andelen narkotikamissbrukare bland fängvårdsklientelet från 20 till 23 %. Antalet missbrukare inom frivården ökade från 1 612 (7 % av hela antalet övervakningsfall) den 1 april 1968 till 2 584 (11 %) den 1 april 1971.

Narkotikamissbruket i skolorna ökade t. o. m. januari 1969. Att döma av gjorda undersökningar minskade efter hand antalet nyupptäckta fall. Emellertid tyder vissa preliminära resultat från skolöverstyrelsens enkätundersökning våren 1971 på att missbruket av beroendeframkallan-

de medel ökat något och trängt djupare ned i åldersklasserna.

Underhandsrapporter från militärpsykologiska institutet (MPI) beträffande dess senaste, ännu ej slutredovisade undersökningar, visar samma tendens som övriga undersökningar, nämligen att cannabis är det helt dominerande missbruksmedlet, att missbruket av centralstimulerande medel minskat påtagligt i ifrågavarande åldersgrupper sedan år 1968 och att ett antal fall av heroinmissbruk nu förekommer. Thinner sniffning visar en oroande kraftig ökning. Missbruket främst av cannabis synes ha trängt ner i yngre åldersgrupper än tidigare.

Som framgår av vad jag anfört har de gångna årens insatser lett till vissa framgångar. Särskilt glädjande är att ungdomen tycks ha börjat undvika de centralstimulerande medlen, som år 1968 och 1969 nådde sin största utbredning. Jag bedömer det som sannolikt att upplysningskampanjen år 1969 här haft stor betydelse vid sidan av polisens och tullens åtgärder. Läget är emellertid alltjämt oroande. Det är uppenbart att fortsatt kamp mot missbruket är nödvändig och att den måste föras på många olika fronter. Narkotikafrågan är svår och komplicerad. Det är därför inte lätt att snabbt åstadkomma radikala förbättringar. Man ställs hela tiden inför besvärliga avvägningsproblem, där det gäller att väga nyttan av en viss åtgärd mot skadliga följdverkningar som samma åtgärd kan medföra. Det krävs tålamod och ihärdigt arbete i kampen mot missbruket.

Även om läget alltjämt är allvarligt finns det skäl att varna för svartmålning och överdrifter. Det görs ibland gällande i debatten att antalet grava missbrukare, som narkomanvårdskommittén enligt sina uppskattningar för hela landet beräknade till 10 000 i slutet av år 1968, skulle fördubblas var trettonde månad. Dess bättre är det inte så illa. Det föreligger inga seriösa uppgifter till stöd för sådana antaganden. Vid rådgivningsbyrån i Stockholm för vård av läkemedelsmissbrukare uppskattas antalet missbrukare i åldersgrupperna över 20 år i storstockholmsområdet till omkring 6 000.

Denna siffra är visserligen hög men den tyder inte på någon dramatisk ökning av missbrukarnas antal sedan år 1968. Däremot visar vissa uppgifter ur MPI:s undersökningar att nyrekryteringen av grava missbrukare något ökat medan å andra sidan nyfikenhetsmissbruket avtagit.

Enligt min uppfattning bör kampen föras vidare efter de riktlinjer som drogs upp år 1968 och som riksdagen då enhälligt ställde sig bakom. Det är min förhoppning att även i fortsättningen enighet över partigränserna skall kunna vinnas om de åtgärder som behöver och kan genomföras.

Åtskilligt har gjorts för att hålla tillbaka och i största möjliga utsträckning minska missbruket av narkotika. De ansträngningar vi gör i vårt land är betydande vid en jämförelse med andra länder som har liknande problem. Mycket återstår emellertid att uträtta. Detta gäller kanske främst vårdområdet. Resurserna för förebyggande och uppsökande verksamhet och för eftervård är ännu otillräckliga. Jag avser att återkomma till vårdfrågorna i avsnitt 4.5.

4.2 Samordningen av åtgärderna

Regeringens samarbetsorgan för bekämpande av narkotikamissbruk (SBN) har som sin viktigaste uppgift att samordna myndigheternas åtgärder i kampen mot narkotikamissbruket. Den närmare utformningen av åtgärderna vilar dock främst på de myndigheter som är representerade i SBN nämligen RÅ, socialstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, rikspolisstyrelsen, generaltullstyrelsen, universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen. I SBN sitter dessutom representanter för Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet, som i sin tur företräder kommunerna och landstingen, vilka har huvudansvaret för vården av missbrukarna.

En särskilt betydelsefull roll spelar i detta sammanhang socialstyrelsen. Narkomanvårdskommittén ansåg det sålunda naturligt att socialstyrelsen inom landet får utöva den centrala ledningen i arbetet mot missbruk av narkotika och andra droger i fråga om bl. a. planering av vården, insamlande och bearbetning av fakta om missbrukets utbredning, behandlingsformer och vårdresultat samt information.

Socialstyrelsens anslag för hälsovårdsupplysning har successivt ökat - i innevarande års statsverksproposition (prop. 1972:1 bil. 7 s.92) föreslås en ökning av anslaget med 800 000 kr. - bl. a. för att bereda styrelsen utrymme för ökad upplysningsverksamhet i narkotikafrågan.

Socialstyrelsens byrå för nykterhetsvård och narkomanvård har sedan år 1969 en särskild sektion för narkotikafrågor. Denna sektion består av en avdelningsdirektör, en byrådirektör och en kansliskrivare. Dessutom finns tillfällig arbetskraft med uppgift att svara för vägledande information till sjukvårdshuvudmännen. Till sektionen är vidare knutna två specialföredragande, varav en tillfälligt med särskilda uppgifter inom narkotikaforskningens område.

Jag förordar nu efter samråd med chefen för socialdepartementet att socialstyrelsen får ökade resurser för att fullgöra sina insatser på narkotikaområdet. Bl. a. bör styrelsens byrå för nykterhetsvård och narkomanvård förstärkas med två handläggande tjänstemän samt viss biträdespersonal m. m.

Jag anser vidare att socialstyrelsen tillfälligt bör få möjligheter att intensifiera den samordnade information som från centralt håll - socialstyrelsen, skolöverstyrelsen och rikspolisstyrelsen - behövs för att aktivera det lokala *samarbetet mellan barnavårdsnämnd, skola och polis*. Som framgår av vad jag förut anfört i avsnitt 2.6 finns i dag samarbetsorgan i enlighet med 1970 års cirkulär i omkring en tredjedel av landets kommuner. Även om man kan förutsätta att de största kommunerna och de flesta andra kommuner som haft problem med narkotika nu har sådana samarbetsorgan kan förhållandena inte anses tillfredsställande. Förkomsten av samarbetsorgan ger möjligheter bl. a. till effektivare planering och bättre utnyttjande av personella och ekonomiska resurser. En ökad information behövs om vikten av samarbetet. Socialstyrelsen har ansett att informationen bör ske bl. a. i form av regionala konferenser under medverkan av styrelsen, skolöverstyrelsen och rikspolisstyrelsen. Dessutom har socialstyrelsen för

avsikt att utvärdera erfarenheterna av konferenserna samt att ge ut vissa trycksaker och AV-material.

Kostnaderna för de förstärkningar av socialstyrelsens resurser jag här har föreslagit uppgår till omkring 350 000 kr. och kan bestridas från femte huvudtiteln förslagsanslag Socialstyrelsen.

4.3 Frekvensundersökningarna

Kännedom om narkotikamissbrukets omfattning är en förutsättning för en god planering av insatserna. I olika sammanhang har undersökningar gjorts om missbrukets utbredning, huvudsakligen bland ungdom. Uppgifter som kommit fram härigenom har spelat viss roll för bl. a. avvägning av vårdinsatserna. Särskilt har de undersökningar som MPI under senare år gjort om inskrivningsskyldigas narkotikamissbruk bidragit till bättre kännedom om missbrukets omfattning och art. Några undersökningar om bl. a. skolungdomens narkotikavanor har också haft betydelse.

De olika undersökningar som hittills gjorts har i stort sett utförts oberoende av varandra utan närmare samordning. Bortsett från dem som årligen har gjorts genom MPI har undersökningarna utförts punktvis och inte återkommit regelbundet. För att möjliggöra samlade insatser mot narkotikamissbruket och en riktig avvägning av hur resurserna skall fördelas behövs uppgifter som såvitt möjligt ger en totalbild av missbrukets utbredning, både geografiskt och demografiskt. Detta förutsätter att undersökningarna planeras samordnat och utförs så att deras resultat kan ställas samman och ge en samlad analys av missbrukssituationen i landet. Eftersom uppgifter om missbruket, t. ex. i fråga om frekvens och typ, kan bli inaktuella snabbt -- den hittillsvarande utvecklingen visar hur hastigt missbruk etableras, utbredd och förändras -- är det angeläget att uppgifter samlas i den utsträckning som behövs för att läget fortlöpande skall kunna följas.

Flera myndigheter har utarbetat planer för nya eller fortsatta frekvensundersökningar om narkotikamissbruket, nämligen kriminalvårdsstyrelsen, MPI, socialstyrelsen, universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen.

MPI:s undersökningar avser alla inskrivningsskyldiga. Eftersom dessa undersökningar således gäller praktiskt taget alla män i 18-årsåldern och har utförts under flera år i rad, har de ett särskilt värde för bedömningen av det aktuella narkotikamissbruket och dess utveckling. Institutets undersökningar bör enligt min mening fortsätta. Kostnaden för dem, vilken har beräknats till 100 000 kr. per år, torde få betalas av medel som under fjärde huvudtiteln står till förfogande för institutets verksamhet. För socialstyrelsens del finner jag en fortsättning av pågående studium av icke-medicinskt bruk av narkotika inom Malmöhus län särskilt angelägen. Dessutom bör styrelsen göra närmare undersökningar i anslutning till den uppsökande verksamheten i en storstadsregion. Vidare anser jag det betydelsefullt att skolöverstyrelsen företar frekvensstudier av missbruket

bland skolungdom och att universitetskanslersämbetet gör motsvarande undersökningar beträffande studerande vid högskolor och universitet.

Ifrågavarande undersökningar bör genomföras i samarbete mellan de berörda myndigheterna och med socialstyrelsen som samordnande myndighet.

Socialstyrelsen, skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet kan börja sina undersökningar redan under våren 1972. Jag beräknar medelsbehovet för dessa undersökningar till 300 000 kr. t. o. m. juni 1973 och har vid samråd med chefen för socialdepartementet inhämtat att detta belopp kan ställas till myndigheternas förfogande från femte huvudtitelns reservationsanslag Försöksverksamhet m. m.

4.4 Informationsfrågorna

I det handlingsprogram mot narkotikamissbruket som regeringen antog i december 1968 utgör samhällets information till medborgarna en viktig del. Personalen i de statliga och kommunala myndigheter som i stigande omfattning varit verksamma i kampen mot narkotikamissbruket har ett behov av ständigt vidgade kunskaper om missbruksproblemens karaktär, orsaker och utbredning. Det är en viktig förebyggande åtgärd mot missbruk av detta slag att allmänheten — i synnerhet ungdomen — får upplysning om de faror för individ och samhälle som är förknippade med missbruk av narkotika. Denna upplysningsverksamhet har också inriktats på att sätta in missbruksproblemen i deras sociala sammanhang, och vidga medvetenheten om att människors sociala svårigheter måste mötas med öppenhet och vilja till solidaritet.

Narkotikainformationen har bedrivits dels av statliga och kommunala organ, dels i samverkan mellan samhället och folkrörelser och ungdomsorganisationer. Den nödvändiga samordningen mellan olika informationsinsatser har ombesörjts av SBN i samråd med företrädare för berörda statliga organ, Svenska landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet.

Genom samarbetet med folkrörelser och ungdomsorganisationer har informationen fått en nära anknytning till det långgåriga upplysningsarbetet inom folkrörelserna rörande nykterhetsfrågor och andra samhällsfrågor.

Under år 1969 ställde Kungl. Maj:t 918 000 kr. ur allmänna arvsfonden till förfogande för 34 ungdomsorganisationer för upplysningsverksamhet bland ungdom om narkotika. Samtidigt beviljades (prop. 1969:105, SU 1969:75, rskr 1969:173) 1 milj. kr. till upplysningsverksamhet. Av detta belopp ställde Kungl. Maj:t sammanlagt 595 000 kr. till förfogande för 15 bildningsförbund och nykterhetsorganisationerna för motsvarande verksamhet.

Erfarenheterna av denna informationsverksamhet är goda. Allmänhetens kännedom om narkotikaproblemens karaktär, orsaker och omfattning har på senare år ökat väsentligt. Folkrörelsernas engagemang i

dessa frågor och deras samverkan med samhället torde härvid ha varit av utomordentlig betydelse.

Vid en allmän förstärkning av samhällets åtgärder mot missbruk av narkotika är det därför enligt min mening av stor betydelse att folkrörelser och ungdomsorganisationer ges resurser att även i fortsättningen göra insatser på detta viktiga område. Härigenom kan även framdeles informationen på detta område anknytas till föreningslivets verksamhet inom andra områden, t. ex. nykterhetsfrågor, social information m. m.

Narkotikamissbruket är ett bland flera problem med social bakgrund. Motsvarande problem erbjuder sålunda missbruket av mellanöl och rusedrycker samt sniffandet av thinner och liknande preparat. Den kommande informationen bör anpassas med hänsyn härtill. Den bör särskilt inriktas på ungdomen.

Riktlinjerna för stödet till organisationernas upplysningsverksamhet har dragits upp av chefen för finansdepartementet i prop. (1972:61) med förslag till lag om ändring i ölförsäljningsförordningen (1961:159) m. m.

Vid bifall till de förslag som läggs fram i nämnda proposition ställs under en tvåårsperiod 5 milj. kr. till förfogande för ett upplysningsarbete rörande alkohol- och narkotikaproblemen förankrat i den verksamhet som bedrivs av folkrörelser och ungdomsorganisationer. Ansvar för denna verksamhet anförtros statens ungdomsråd och verksamheten skall liksom hittills bedrivas i nära samverkan mellan statliga och kommunala organ och det fria föreningslivet.

4.5 Vårdfrågorna

De av riksdagen år 1968 antagna riktlinjerna för bekämpande av narkotikamissbruket innebär att vården av narkotikamissbrukare skall ordnas inom ramen för befintlig socialvård och sjukvård. I vårdorganisationen skall ingå uppsökande verksamhet, öppen och sluten vård samt fortsatt behandling och eftervård.

Riksdagen slog också fast att vården av narkotikamissbrukare är en uppgift för landstingen och de landstingsfria kommunerna och att denna uppgift måste lösas i intim samverkan med kommunernas uppsökande socialvård. För att underlätta utbyggnaden av vårdinsatserna har särskilda statsbidrag införts. Sålunda utgår anordningsbidrag och driftbidrag till behandlingshem och inackorderingshem för narkotikamissbrukare. Bidrag ges också till driften av vårdcentraler för unga narkotikamissbrukare. När narkotikamissbrukare får vård vid alkoholpolikliniker och inackorderingshem, utgår statsbidrag enligt samma regler som gäller vid vård av alkoholmissbrukare. Till organisationer för stöd och hjälp åt läkemedelsmissbrukare samt för viss konvalescentvård för narkotikamissbrukare utgår bidrag från bl. a. anslaget Bidrag till Länkrörelsen m. m., med för innevarande budgetår 800 000 kr.

Uppsökande verksamhet med särskild inriktning på narkotikamissbrukare finns nu eller planeras i ett antal kommuner och landsting. I de större städerna finns bl. a. en verksamhet som är helt inriktad på och

uppbbyggd för kontakt med narkotikamissbrukare. En väsentlig del av den öppna vården ges vid de omkring 200 psykiatriska mottagningar som finns i hela landet. Dessutom finns omkring 15 öppna mottagningar som är speciellt avsedda för narkotikamissbrukare. Några av dessa har jourverksamhet och korttidsplatser. Vård av halvöppen karaktär bedrivs vid inackorderingshem. Dessa hem utgör en skyddad bostads- och fritidsmiljö för både yngre och äldre narkotikamissbrukare. En förutsättning för att dessa hem skall fungera är att de som bor där har arbete eller studier utanför hemmet. Behandlingshem är en vårdform av mer sluten karaktär. Sådana hem används även för eftervård. F. n. finns det sammanlagt ett hundratal platser på behandlings- och inackorderingshem. Statsbidrag har emellertid funnits tillgängliga för anordnande av ett väsentligt större antal platser. Dessa hem är dock inte avsedda för missbrukare som befinner sig i ett akut missbruksskede.

Sluten vård av narkotikamissbrukare som alltså kan föregå vård på behandlingshem ges i allmänhet på psykiatriska kliniker. I viss utsträckning sker sluten vård också på specialavdelningar vid psykiatriska sjukhus och på toxikomanavdelningar. Platsantalet på sådana avdelningar är omkring 470 i hela landet. Unga narkotikamissbrukare vårdas också vid ungdomsvårdsskolor, barn- och ungdomshem samt barn- och ungdomspsykiatriska kliniker.

Vårdmöjligheterna för narkotikamissbrukare har byggts ut under de senaste åren. Antalet vårdenheter är dock tämligen begränsat och det torde också finnas ett behov av nya vårdformer som kan vara alternativ till dem som nu bjuds.

Vården av narkotikamissbrukare erbjuder flera svåra problem. Missbruk av narkotika och andra beroendeframkallande medel kan betraktas som i första hand ett socialt och socialpsykologiskt problem utlöst av att individens samspel med övriga människor och företeelser i vederbörandes vanliga miljö inte längre fungerar tillfredsställande. De som är missbrukare kan sägas ha detta bristande samspel gemensamt men gruppen är i övrigt inte enhetlig. Behov, intresseinriktning och personlighetsdrag varierar. Med hänsyn till detta är det angeläget att behandlingsmöjligheterna är mångsidiga.

De behandlingsformer som efterfrågas och som kan erbjudas narkotikamissbrukare spänner över ett brett register. Det kan vara fråga om rådgivning, poliklinisk och klinisk vård, sociala hjälp- och stödåtgärder avseende t. ex. personligt stöd i krissituationer, hjälp till bostad, utbildning, arbete eller fritidsaktiviteter.

Behandlingsarbetet får inte enbart gälla åtgärder som avser att avhjälpa symptomet och att temporärt förändra klientens materiella förhållanden. Den vårdbehövande måste också få delta i vårdens planering, pröva egna resurser, träna förmåga att ta ansvar och fungera i ett socialt sammanhang där kraven är någorlunda i paritet med hans förutsättningar.

Vården bör i första hand bygga på frivillighet. Åtskilliga narkotikamissbrukare efterfrågar eller tar emellertid inte frivilligt emot behandling. Det måste finnas vissa legala möjligheter att få sådana

missbrukare under vård även mot deras vilja. När det gäller personer, som inte fyllt 20 år, kan barnavårdslagen tillämpas och de unga beredas vård vid bl. a. ungdomsvårdsskolor. Missbrukare kan under vissa förutsättningar tas om hand på sjukhus med stöd av lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Lagen ändrades år 1969 (prop. 1969:111, 2LU 1969:59, rskr 1969:274) i syfte att klargöra att den skall kunna utnyttjas för vård även av narkotikamissbrukare både i ett akut behandlingsskede och för att bereda vederbörande eftervård. I samband med lagändringen uttalades bl. a. att utskrivning på försök bör kunna användas som ett led i rehabiliteringen av narkotikamissbrukare. De möjligheter till tvångsåtgärder som lagen öppnar torde emellertid användas mycket sparsamt. En bidragande orsak torde bl. a. vara att många läkare är tveksamma till värdet av vård som anordnas mot patientens vilja.

Frågan om utvidgning av möjligheterna att bereda narkotikamissbrukare vård mot deras vilja har allt oftare tagits upp i debatten under senare tid. Kravet på ökat inslag av tvångsåtgärder har kommit bl. a. från anhängare till narkotikamissbrukare. Det är lätt att förstå att dessa i sin känsla av förtvivlan och vanmakt ibland kräver åtgärder som åtminstone tillfälligt kan ge både missbrukarna och dem själva ett andrum.

Jag tror för min del inte att man kan lösa missbruksproblemen i samhället genom en radikal omläggning av principerna för vården. Användningen av tvång i stor skala är knappast någon effektiv metod att lösa vårdproblem med psyko-social bakgrund. Grundlinjen i vården måste vara frivillighet. Tillgängliga erfarenheter framför allt från tillämpningen av barnavårdslagen, synes emellertid visa att det kan finnas skäl att i ökad utsträckning använda de möjligheter att ingripa med tvång mot narkotikamissbrukare som den nuvarande lagstiftningen ger. Det kan föreligga situationer där ingripande på ett relativt tidigt stadium med stöd av barnavårdslagen är det enda alternativet till ett fortsatt missbruk och kriminalitet som förr eller senare måste leda till ingripande av polis och åklagare och sluta med långvarigt frihetsberövande inom kriminalvården.

Narkotikamissbruket uppvisar både som socialt problem och som individuellt behandlingsproblem betydande likheter och samband med andra problem såsom alkoholmissbruk, kriminalitet och psykosociala störningar. Bakgrund och brister i den sociala miljön är mestadels desamma för grupper som uppvisar olika symptom på sociala störningar. Vid en analys av problemens orsaker, förlopp och yttringar synes det därför vara föga meningsfullt att särbehandla olika symptom. Motsvarande gäller också beträffande delfrågan om avvägningen mellan frivillighet och tvång i behandlingsarbetet. Inom socialutredningen (S 1969:29) pågår f. n. ett brett upplagt utredningsarbete i dessa frågor. Utredningen kommer under innevarande år att i ett principbetänkande redovisa sin syn på mål och medel i socialvården samt ange principerna för de organisatoriska frågornas lösning. I principbetänkandet kommer en rad komplicerade frågor som även rör behandlingen av narkotikamissbruket att övervägas.

Kriminalvårdsberedningen (Ju 1972:57) har tillkallats i syfte att skapa möjligheter till ett samlat grepp om de aktuella kriminalvårdsfrågorna. Beredningen skall bl. a. pröva nya vägar när det gäller att ge lagöverträdare bättre möjligheter att anpassa sig till samhällslivet. I beredningens direktiv hänvisas till bl. a. att narkomanvårdskommittén i sitt slutbetänkande (SOU 1969:52) föreslagit bl. a. inrättande av särskilda vårdenheter inom kriminalvården för omhändertagande av drogmissbrukare som har begått brott. Beredningen bör enligt direktiven redovisa resultatet av sitt arbete under första halvåret 1972.

Utredningsförslagen bör kunna ge ett vidare underlag för att bedöma förutsättningarna för förbättrad vård av narkotikamissbrukare.

I avvaktan härpå finner jag det angeläget att vidga möjligheterna till försöksverksamhet med olika former av vård för narkotikamissbrukare. Både bland kommuner och inom olika ideella organisationer har tagits en rad initiativ för att bereda bl. a. narkotikamissbrukare vård under former som delvis skiljer sig från den traditionella institutionsvården. 1971 års riksdag (SoU 1971:5, rskr 1971:83) har också uttalat sig för att olika frivilliga insatser på bl. a. narkotikaområdet bör kunna komma i fråga för samhällets stöd inte minst då de tar sig uttryck i experiment med nya behandlingsformer. Mot bakgrund härav förordar jag — efter samråd med chefen för socialdepartementet — att ett belopp av högst 300 000 kr. från femte huvudtitelns reservationsanslag Försöksverksamhet ställs till socialstyrelsens förfogande för stöd av olika försök med nya vård- och behandlingsformer för narkotikamissbrukare. Frågan om denna medelsanvisning torde få anmälas för Kungl. Maj:t i ett senare sammanhang. Som ett inslag i försöksverksamheten bör socialstyrelsen ges tillfälle att efter samråd med socialutredningen på försök använda tillgängliga utrymmen på *ungdomsvårdsskolorna* för frivillig vård av i första hand narkotikamissbrukande ungdomar. Den nuvarande organisationen torde ge utrymme för att ett begränsat antal elever kan tas emot för sådan vård på några ungdomsvårdsskolor. Kostnaderna för sådan frivillig vård bör bestridas med medel som finns anvisade för driften av ungdomsvårdsskolorna.

I detta sammanhang bör också anmälas att Stockholms kommun uttryckt intresse att för vården av narkotikamissbrukare få disponera vissa anläggningar inom nykterhetsvårds- och ungdomsvårdsskolesektorn, bl. a. Morängens yrkesskola.

4.6 Kriminalpolitiska åtgärder

4.6.1 Narkotikastrafflagen och varusmugglingslagen

Narkotikastrafflagen ändrades så sent som år 1969. Då höjdes straffen avsevärt. Det högsta straffet för grovt narkotikabrott bestämdes till fängelse i sex år.

Det finns knappast något behov av att nu, endast tre år senare, överväga en allmän skärpning av straffen. Av skäl, som jag strax skall

redovisa, vill jag emellertid ta upp frågan om en lagändring av begränsad räckvidd. Jag har i denna del samrått med cheferna för justitie-, social- och finansdepartementen.

Narkotikahandlingen är i hög grad internationaliserad. Den organiserade handeln med narkotika inriktas systematiskt på länder där en marknad finns eller lätt kan arbetas upp, där vinstutsikterna är stora och där riskerna med verksamheten bedöms som förhållandevis måttliga. Mot den bakgrunden har nyligen genomförts eller planeras i flera länder i Norden och i Västeuropa höjningar av straffen för grova narkotikabrott. I Finland har maximistraflet för sådana brott med verkan fr. o. m. den 1 februari i år höjts till tukthus i tio år. I Norge har lagts fram en proposition med förslag om höjning av maximistraflet till fängelse i tio år. Fr. o. m. den 10 april 1972 blir i Förbundsrepubliken Tyskland straffmaximum frihetsstraff i tio år. I England är maximistraflet f. n. fängelse i tio år. Enligt en lag, som träder i kraft inom kort, höjs maximistraflet till fängelse i fjorton år. Straffmaximum i Frankrike har nyligen höjts till fängelse i tjugo år. I Schweiz, där det högsta straffet nu är fängelse i fem år, finns ett förslag att höja straffmaximum till fängelse i tjugo år.

Straffhotet och den kriminalpolitiska behandlingen i övrigt av personer som gjort sig skyldiga till grova narkotikabrott är en faktor bland flera av betydelse i kampen mot den internationella narkotikatrafik som är inriktad på vårt land. Då vi senast ändrade vår narkotikalagstiftning skedde det efter kontakter med de övriga nordiska länderna, och hänsyn togs till förhållandena både i grannländerna och på andra håll. Skälen för att undvika stora skillnader i fråga om den straffrättsliga värderingen av narkotikabrott mellan Sverige och andra länder i vår närhet, gentemot vilka vi har öppna gränser, är inte mindre starka nu än de var år 1969. Enligt min mening bör det med hänsyn till den utveckling som ägt rum utanför våra gränser övervägas att höja maximistraflet för grova narkotikabrott så att svensk lagstiftning kommer i paritet med finsk, norsk och västtysk lagstiftning. Enligt vad jag har inhämtat är det inte uteslutet att även den danska lagstiftningen kommer att ändras i samma riktning. I Danmark är straffmaximum liksom hos oss f. n. fängelse i sex år.

Man får naturligtvis samtidigt se till att straffskalan för grovt narkotikabrott inte blir så vid att maximistraflet ter sig orimligt högt i jämförelse med straffen för andra från kriminalpolitisk synpunkt likvärdiga brott i vårt rättssystem. Enligt min uppfattning blir detta emellertid inte fallet om man bestämmer sig för en höjning av maximistraflet till fängelse i tio år. Lika stränga eller strängare straff förekommer för flera brott, som är jämförbara med grova narkotikabrott, t. ex. spridande av gift eller smitta, mordbrand och allmänfarlig ödeläggelse. För samtliga dessa gärningar är det högsta straffet fängelse i tio år eller på livstid, när brottet är grovt.

RÅ, rikspolischefen och chefen för kriminalvårdsstyrelsen har samtliga vid överläggningar med företrädare för justitie- och socialdepartementen

tillstyrkt den av mig här diskuterade höjningen av maximistrafvet för grovt narkotikabrott till fängelse i tio år. Jag föreslår att narkotikastrafflagen ändras i överensstämmelse härmed.

Jag har redan sagt att jag inte ser något behov av en allmän höjning av straffsatserna för narkotikabrott av olika grader. Inte heller finner jag det önskvärt med en generell skärpning av domstolarnas praxis. Den lagändring som jag nu har föreslagit är avsedd att få effekt endast beträffande den farligaste brottsligheten inom den kategori av förbrytelser som lagtekniskt hör hemma under rubriken grovt narkotikabrott.

Av detta följer också att jag inte heller vill kombinera en höjning av maximistrafvet för grovt narkotikabrott med en höjning också av det lägsta straffet för sådant brott. Minimistrafvet bör även i fortsättningen vara fängelse i ett år.

Varusmuggningslagen bör ändras på motsvarande sätt som narkotikastrafflagen. Minimistrafvet för grov varusmuggling, som avser narkotika, bör alltså oförändrat vara fängelse i ett år och maximistrafvet bör bestämmas till fängelse i tio år.

4.6.2 Verktällighet av ådömd påföljd

På senare tid har uppmärksamats vissa fall då personer som dömts till långvariga frihetsstraff under pågående verktällighet av påföljden avvikit i samband med permission från anstalt där de varit intagna eller också rymt från anstalten. Det har därvid inte sällan varit fråga om personer som saknat anknytning till Sverige. Många av dem har gjort sig skyldiga till grova narkotikabrott av yrkesmässig karaktär eller annan organiserad brottslighet och det finns anledning anta att de genast begagnar sin frihet till fortsatt brottslighet av samma slag som tidigare. Ibland har också förekommit att personer som dömts för grova narkotikabrott och som saknar hemvist i landet frigetts villkorligt redan efter det att halva strafftiden avtjänats.

Dessa förhållanden aktualiserar frågan om en mer restriktiv tillämpning av bl. a. reglerna om permissioner och placering i öppen anstalt i sådana fall då det är fråga om brottslighet av särskilt allvarlig och samhällsfarlig karaktär. Eftersom frågan har särskild betydelse för bekämpandet av den grova narkotikabrottsligheten här i landet, anser jag det lämpligt att den tas upp i nu förevarande sammanhang.

Vid frågans beredning har överläggningar hållits med riksåklagaren, rikspolisstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen.

För att belysa tillämpningen av gällande regler om placering på öppen anstalt, permission och villkorlig frigivning såvitt avser dem som dömts för grövre brott har en arbetsgrupp bestående av representanter för justitiedepartementet, riksåklagaren, rikspolisstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen gjort vissa statistiska undersökningar. Undersökningarna har omfattat det klientel som under tiden den 1 april 1969 den 30 juni 1971 dömts till fängelse i minst två år eller till internering med en minsta

tid av två år eller mera. De personer som dömts för grovt narkotikabrott eller grov narkotikasmuggling, enbart eller i förening med andra brott, har därvid redovisats i en särskild grupp. Eftersom undersökningarna omfattat endast påföljdstider från två år och uppåt samt straffminimum vid de angivna typerna av narkotikabrott är fängelse i ett år, har utanför undersökningarna fallit de personer som dömts för grovt narkotikabrott till mindre än två års fängelse eller till internering med en minsta tid av mindre än två år. Den undersökta gruppen utgör en klart mindre del av det totala antalet personer som under den aktuella tiden dömts för grova narkotikabrott.

I fråga om undersökningsresultatet hänvisas i första hand till bilaga 1. Här skall endast framhållas några väsentliga förhållanden.

Drygt en tredjedel av det undersökta klientelet har dömts för grovt narkotikabrott eller grov narkotikasmuggling, enbart eller i förening med andra brott. Av dessa narkotikabrottslingar saknade nästan en tredjedel hemvist i Sverige. Endast undantagsvis var i de sistnämnda fallen de grova narkotikabrotten kombinerade med andra slag av brott. Bland de personer som dömts för enbart andra brott var inslaget av personer utan hemvist i Sverige mindre än en tiondel.

Det stora flertalet av de personer som ingått i undersökningarna har fått permissioner enligt gängse praxis. Även det klientel som dömts för grova narkotikabrott och som saknade hemvist i Sverige har i betydande utsträckning beviljats permissioner. I regel har dock permissionerna i dessa fall medgetts i ett något senare skede av verkställigheten än för andra intagna.

Av de grova narkotikabrottslingar som beviljats permission har inte mindre än en tredjedel avvikit i samband med permission. Motsvarande andel bland dem som dömts för enbart andra brott var en femtedel.

Överflyttning från sluten till öppen anstalt har förekommit i ganska stor omfattning bland det undersökta klientelet. Detta gäller även dem som dömts för grova narkotikabrott och som saknade hemvist i Sverige. I dessa fall har dock tillämpningen varit något mer restriktiv än för övriga.

Ett jämförelsevis stort antal har beviljats villkorlig frigivning redan efter halva strafftiden. Detta gäller i viss omfattning även dem som dömts för grova narkotikabrott. En viss restriktivitet har iakttagits i fråga om de narkotikabrottslingar som saknade hemvist i Sverige, men även bland dessa har s. k. hälftenfrigivning förekommit i några fall.

Sammanfattningsvis kan konstateras att personer som dömts till långvariga frihetsberövanden inte sällan missbrukat förmånen av permissioner eller placering i öppen anstalt genom att avvika och på så sätt undandra sig fortsatt verkställighet av påföljden. Det rör sig här ofta om personer som i vinningssyfte gjort sig skyldiga till omfattande, grova narkotikabrott. En del av dessa brottslingar saknar hemvist i Sverige. De senare har så småningom gripits i utlandet i samband med fortsatt brottslighet, eller också inte alls anträffats trots efterlysning. De relativt nyligen införda reglerna om villkorlig frigivning redan efter halva strafftiden har i icke ringa omfattning tillämpats även beträffande

personer inom nu ifrågavarande kategori.

Undersökningsresultaten ger, sedda i ett vidare kriminalpolitiskt sammanhang, anledning till följande överväganden.

Gällande regler erbjuder förhållandevis vida möjligheter till vård i öppen anstalt, permissioner och villkorlig frigivning även för personer som undergår längre tids fängelsestraff. Sålunda kan allt efter omständigheterna en stor del av påföljden komma att avtjänas i öppen anstalt. Permissionsinstitutet har utvecklats till ett tämligen normalt inslag i anstaltsvården. Detsamma gäller villkorlig frigivning efter halva eller högst två tredjedelar av strafftiden. Att en intagen behöver avtjäna hela eller så gott som hela straffet är undantag.

Det är av stor betydelse för de intagnas anpassning till normalt samhällsliv efter frigivningen att möjligheterna till differentiering och uppmjukning av verkställigheten finns och tillvaratas. Ökade insatser krävs för att förbättra förutsättningarna att utnyttja dessa möjligheter på ett meningsfullt sätt.

Klart är emellertid att permissioner och överföring från sluten till öppen anstalt bör komma till användning endast i fall då det finns utsikter att det primära syftet med åtgärderna, dvs. den dömdes resocialisering, kan förverkligas. Så torde vara förhållandet beträffande den ojämförligt största delen av de intagna. Men på våra fångvårdsanstalter finns ett begränsat antal personer som har begått grova brott och som måste antagas utnyttja förmåner av detta slag för att avvika och snarast möjligt fortsätta med lönande brottslig verksamhet. För dem kan reglerna om permissioner och vård i öppen anstalt inte rimligen tillämpas lika liberalt som för övriga intagna.

De skäl som alltså i vissa fall talar för en restriktivare tillämpning av reglerna om permission och placering på öppen anstalt synes även böra beaktas vid tillämpningen av bestämmelserna om villkorlig frigivning, framför allt då reglerna om frigivning efter halva strafftiden. Risken för fortsatt brottslig verksamhet är uppenbarligen särskilt stor bland dem som tidigare ägnat sig åt en organiserad och inkomstbringande grov brottslighet. Detta bör särskilt beaktas vid bedömningen av förutsättningarna för resocialiseringen. S. k. hälftenfrigivning torde därför endast i undantagsfall vara motiverad beträffande dem.

De här diskuterade kriminalpolitiska frågorna har fått ökad aktualitet främst genom att nya former av grov brottslighet under senare år har vunnit insteg här i landet. Utmärkande för denna kriminalitet är att den i många fall bedrivs yrkesmässigt och utgör led i en organiserad verksamhet, att den ofta begås av personer som saknar annan anknytning till Sverige än som följer av att de begår brott här och att brottsligheten även i övrigt är av mer eller mindre internationell karaktär. Den grova illegala narkotikahandlingen, som i stor skala förser den svenska marknaden med narkotika, intar en framträdande plats i det sammanhanget. Hit hör också internationella bedragarligheter som för kortare eller längre tid förlägger sin verksamhet till Sverige.

De som är djupast involverade i den typ av kriminalitet som jag här

syftar på tillhör en grupp av brottslingar som i många avseenden skiljer sig från majoriteten av dem som vi återfinner på våra fängsvårdsanstalter. Det är personer som i planeringen av sin brottsliga verksamhet noga kalkylerar med såväl riskerna för upptäckt som möjligheterna att genom avvikande undandra sig verkställigheten av det frihetsberövande som väntar om de blir upptäckta. Många är till skillnad från det övriga brottslingsklientelet inte åtkomliga för en aktiv kriminalvård, baserad på sociala stödåtgärder m. m. Med hänsyn till deras bestämda attityd till fortsatt brottslig verksamhet är förutsättningarna för en positiv påverkan genom skilda kriminalvårdsåtgärder i dessa fall över huvud taget ytterst begränsade. Det är därför från kriminalpolitiska synpunkter i allmänhet av mindre betydelse om de kommer i åtnjutande av vård i öppen anstalt, permissioner och tidig villkorlig frigivning i samma utsträckning som annars bör vara normalt. Ett väsentligt syfte med att döma dessa personer till långvariga frihetsberövanden måste därför vara — förutom att tillgodose allmänpreventiva hänsyn — att för avsevärd tid hindra dem att fortsätta sin brottsliga verksamhet. Frihetsberövandet måste med andra ord i första hand få karaktären av en skyddsåtgärd.

Mot denna bakgrund vill jag understryka det angelägna i att lagöverträdare som ägnat sig åt en organiserad eller systematisk kriminell verksamhet och beträffande vilka samhälleliga stödåtgärder inte kan förväntas ha någon effekt, inte beviljas permissioner eller får förmånen av vård i öppen anstalt i samma omfattning som hittills. I fråga om denna kategori av intagna bör man vara särskilt uppmärksam på rymningsfaran och risken för fortsatt brottslighet av speciellt samhällsfarlig natur. Att riskerna är särskilt påtagliga när den dömda saknar egentlig anknytning till Sverige är uppenbart. Vad jag sagt om placering på öppen anstalt gäller även i fråga om korttidspermission som sker utan betryggande bevakning.

Genomförandet av en mera restriktiv praxis i fråga om permissioner och placering på öppen anstalt för vissa intagna innebär att det måste ske en differentierad bedömning som i enskilda fall kan ställa den beslutande myndigheten inför mycket grannliga avgöranden. Det är angeläget att en ändrad tillämpning följer så långt möjligt enhetliga riktlinjer. Med hänsyn härtill anser jag att frågor om placering i öppen anstalt och om korttidspermission för det nu ifrågavarande klientelet i fortsättningen bör handläggas av kriminalvårdsstyrelsen och inte som f. n. av kriminalvårdsdirektör (eller beträffande permission i vissa fall styresman för anstalt). Att formellt genom författningsbestämmelser begränsa de uppgifter, som sålunda bör anförtros kriminalvårdsstyrelsen, till enbart det klientel för vilket en strängare bedömning är påkallad, synes emellertid praktiskt ogörligt. Den enda praktiskt genomförbara lösningen är att föreskriva att det skall ankomma på kriminalvårdsstyrelsen att besluta i frågor om korttidspermission och placering i öppen anstalt beträffande alla som har dömts till frihetsberövande påföljd av viss minsta varaktighet. Gränsen bör enligt min mening lämpligen sättas vid fängelse i två år eller internering med en minsta tid av två år eller däröver. Samtidigt bör

emellertid kriminalvårdsstyrelsen ges möjlighet att beträffande enskilda intagna delegera beslutanderätten till kriminalvårdsdirektör.

Ett genomförande av en sådan ordning kräver inte någon lagstiftning men förutsätter ändringar i kungörelsen (1964:630) med vissa föreskrifter rörande tillämpningen av lagen om behandling i fängenvårdsanstalt. Fråga om sådan ändring torde senare få anmälas för Kungl. Maj:t.

Också när det gäller villkorlig frigivning är det angeläget att möjligheterna till frigivning efter halva verkställighetstiden tillämpas med största återhållsamhet i fråga om lagöverträdare som undergår långvariga fängelsestraff för grov narkotikabrottslighet eller i övrigt för grova brott som utgör led i en yrkesmässigt eller på annat sätt i organiserade former bedriven kriminell verksamhet. Särskilt gäller detta lagöverträdare som saknar fast anknytning till Sverige. Jag anser mig kunna förutsätta att kriminalvårdsnämnden, som är ensam behörig att pröva frågor om villkorlig frigivning för det klientel jag här åsyftar, kommer att beakta de av mig framförda synpunkterna vid sin tillämpning av reglerna om villkorlig frigivning och särskilt då reglerna om s. k. "hälftenfrigivning". Någon ändring av gällande författningsbestämmelser i ämnet behövs inte.

Den nya ordningen för prövning av vissa ärenden om placering på öppen anstalt och permission kommer att medföra en ökad belastning på kriminalvårdsstyrelsens administrativa resurser. Efter samråd med chefen för justitiedepartementet föreslår jag därför att en förstärkning av styrelsen sker med en tjänst som avdelningsdirektör och viss biträdespersonal. Kostnaderna härför uppgår till omkring 150 000 kr. och kan bestridas från andra huvudtitelns förslagsanslag Kriminalvårdsstyrelsen.

4.6.3 Telefonavlyssningen

Som ett särskilt medel för att bekämpa den illegala narkotikahandlingen antog riksdagen år 1969 telefonavlyssningslagen, som medger att telefonavlyssning används under förundersökning, när det finns skälig misstanke mot någon för grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling som har avsett narkotika. Lagens giltighetstid har förlängts och gäller nu till utgången av juni 1972.

Av den redogörelse som rikspolisstyrelsen nu har lämnat framgår, att lagen har tillämpats efter samma principer som under föregående år. Under tiden februari - december 1971 har domstol beviljat tillstånd att avlyssna 44 personers telefoner. Avlyssningstiderna har i allmänhet varat mellan en och tre månader. Under perioden har med hjälp av avlyssningen ett tiotal välorganiserade försäljningskedjor kunnat sprängas. I några landsortsstäder har som resultat av telefonavlyssning tillförseln av narkotika från stockholmsområdet temporärt så gott som helt kunnat stoppas. Hundratalet personer har till följd av telefonavlyssning kunnat gripas och delges misstanke om narkotikabrott. Större delen av dessa har numera lagförts och dömts för brotten.

Det framgår vidare av rikspolisstyrelsens redogörelse att stora

kvantiteter illegal narkotika — mestadels centralstimulantia — har smugglats och/eller sålts av dem som varit föremål för telefonavlyssning eller avslöjats med hjälp av avlyssning. En grov uppskattning ger vid handen att de kedjor, som har avslöjats, smugglat och/eller handlat med 700 000 — 1 000 000 kapslar centralstimulantia, dvs. 200 à 300 kg ren substans.

Rikspolisstyrelsen bedömer fortfarande den rådande situationen som svårbemästrad. Under den gångna tiden har det blivit allt mera klart att den grova narkotikabrottsligheten styrs av välorganiserade smugglings- och distributionssyndikat. Enligt rikspolisstyrelsen talar allt för att man även i fortsättningen kommer att behöva telefonavlyssning som ett hjälpmedel i spaningsarbetet.

Samtliga remissinstanser har tillstyrkt en förlängning av lagens giltighetstid.

Vad som har anförts i rikspolisstyrelsens framställning och under remissbehandlingen visar enligt min mening att möjligheten till telefonavlyssning använts restriktivt och med urskiljning och att tillämpningen står väl i överensstämmelse med vad som förutsattes vid lagens tillkomst.

Av rikspolisstyrelsens skrivelse framgår att telefonavlyssningen har bidragit till att en rad organiserade smugglings- och försäljningsligor har kunnat avslöjas. Konventionella spaningsmetoder kan inte anses ge tillräckliga möjligheter att kontrollera den grova narkotikabrottsligheten. Ansträngningarna att spåra finansörerna och de största langarna på narkotikamarknaden är fortfarande av största betydelse. Jag förordar därför att telefonavlyssningslagens giltighetstid förlängs på ett år, alltså till utgången av juni 1973.

4.7 Internationellt samarbete

Den illegala handeln med narkotika är i stor utsträckning internationell. Detta belyses klart i rikspolisstyrelsens framställning för vilken jag redogjort tidigare i avsnitt 3.1.

I bekämpandet av den illegala narkotikahanteringen är en av de mest angelägna uppgifterna därför att bygga ut det internationella samarbetet. Från svensk sida satsas också hårt på detta. En fristående konvention i FN-regi (1971 års konvention om psykotropa ämnen) som vidgar den internationella narkotikakontrollen till att omfatta bl. a. centralstimulerande medel och LSD har utarbetats under aktiv medverkan från svensk sida. Konventionen har hittills undertecknats av närmare 40 stater, däribland Sverige. Inom socialstyrelsen förbereds f. n. förslag till de åtgärder som behövs för att Sverige skall kunna ratificera konventionen. Dessa åtgärder torde kunna genomföras under första halvåret i år.

Vid en diplomatisk konferens som just pågår i Genève diskuteras förslag till ändringar i 1961 års allmänna narkotikakonvention. Ändringsförslagen syftar bl. a. till att skärpa den internationella

kontrollen över produktionen av de narkotiska ämnen som omfattas av konventionen.

Sveriges första bidrag, 100 000 kr., till en nyinrättad FN-fond för kontroll av beroendeframkallande medel betalades in under mars 1972. I årets statsverksproposition (prop. 1972:1 bil. 7 s. 207) har lagts fram förslag om en fördubbling av detta belopp för nästa budgetår.

I Europarådets regi kommer under tiden den 20-24 mars 1972 ett tvärvetenskapligt symposium om narkotikaberoende att hållas. Sverige har aktivt deltagit i förberedelserna för symposiet och en svensk kommer att vara generalrapportör.

Inom Interpol och Internationella tullsamarbetsrådet har Sveriges representanter arbetat för att höja dessa organisationers aktivitet när det gäller att bekämpa den illegala handeln med beroendeframkallande medel. Ett svenskt initiativ till nya samordnade insatser inom Interpol har föranlett Interpols generalsekreterare att lägga fram ett förslag i enlighet med det svenska initiativet för övriga europeiska medlemsstater. Förslaget har numera genomförts. Tullsamarbetsrådet har förra året — likaså på svenskt initiativ — utfärdat en rekommendation till medlemsländernas tullmyndigheter om utbyte av upplysningar beträffande olaga trafik med narkotika och psykotropa ämnen. Mellan de nordiska ländernas polis- och tullmyndigheter pågår ett dagligt samarbete som fungerar både smidigt och effektivt.

Narkotikafrågan har också tagits upp i anslutning till Nordiska rådets senaste session i Helsingfors under februari 1972. Därvid diskuterades mellan de nordiska justitieministrarna frågan om hur man gemensamt skall kunna bekämpa den grova internationella brottsligheten, däribland den illegala narkotikahandeln, och man beslöt att undersöka möjligheterna att ytterligare förstärka och samordna de nordiska polisresurserna.

De nordiska kontaktmän som representerar resp. lands samarbetsorgan för bekämpande av narkotikamissbruk har sammanträtt i Oslo den 17 januari 1972. Därvid beslutades att det nordiska samarbete beträffande narkotikaforskning, som t.v. skall bedrivas i form av samordiska symposier, skall inledas med ett symposium i Uppsala i oktober 1972. Detta symposium skall avse utvärdering av olika former av vård och behandling av narkomaner.

5 Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t
dels föreslår riksdagen att antaga

1) inom socialdepartementet upprättat förslag till *lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64)*,

2) inom socialdepartementet upprättat förslag till *lag om ändring i lagen (1960:418) om straff för varusmuggling*,

3) inom justitiedepartementet upprättat förslag till *lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.*,

dels bereder riksdagen tillfälle att avge yttrande

4) med anledning av vad jag har anfört om verkställighet av ådömd påföljd och om förstärkning av kriminalvårdsstyrelsens resurser,

5) med anledning av vad jag har anfört om förstärkning av socialstyrelsens resurser, om frekvensundersökningar samt om försöks- verksamhet med olika former av vård för narkotikamissbrukare.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

JUSTITIEDEPARTEMENTET

1972-03-08

PM

I syfte att belysa vissa kriminalpolitiska frågor rörande det grövre brottslingsklientelet har en arbetsgrupp bestående av representanter för justitiedepartementet, riksåklagaren, rikspolisstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen gjort vissa statistiska undersökningar rörande personer som under tiden den 1 april 1969 – den 30 juni 1971 dömts till *fängelse i minst två år* eller till *internering med en minsta tid av två år eller mera*.¹

Undersökningarna omfattar två huvudgrupper som särredovisas, nämligen:

I. Personer, vars domar omfattar *grovt narkotikabrott* eller *grov narkotikasmuggling*, enbart eller i förening med andra brott. Under den angivna tidsperioden dömdes 173 sådana personer. Samtliga dessa ingår i undersökningen. De kallas i det följande "*Narkotikagruppen*".

II. Personer, vars domar omfattar *enbart andra brott* än grovt narkotikabrott eller grov narkotikasmuggling. Under den angivna tidsperioden dömdes 296 sådana personer. Samtliga dessa ingår i undersökningen. De kallas i det följande "*Allmängruppen*".

Narkotikagruppen
(173 personer)

Allmängruppen
(296 personer)

1 Nationalitet och hemvist

Av de 173 personerna i narkotikagruppen var 82 (47 %) utlänningar. Av utlänningarna var inte mindre än 55 (2/3 av alla utlänningarna) utan hemvist i Sverige.

Av de 296 personerna i allmängruppen var 76 (26 %) utlänningar. Av utlänningarna var 26 (1/3) utan hemvist i Sverige.

2 Påföljder

Till fängelse dömdes	153 pers.	(88 %)
Till internering dömdes	20 pers.	(12 %)
	173	(100 %)

Till fängelse dömdes	240 pers.	(81 %)
Till internering dömdes	56 pers.	(19 %)
	296	(100 %)

Av de 20 som dömdes till internering var 18 svenskar.

Av de 56 som dömdes till internering var 55 svenskar.

¹ Uppgifterna i denna PM grundas på bearbetningar och sammanställningar gjorda av amanuensen Nils Wickberg (RÅ) i samarbete med bl. a. förste assistenten Sven Thornberg och kriminalinspektören Torsten Gradin (RPS).

3 Påföljstider

2 år men ej 3:	109 personer	(63 %)
3 år men ej 4:	38 personer	(22 %)
4 år men ej 7:	25 personer	(15 %)
7 år eller mer	<u>1</u>	<u>— — —</u>
	173	(100 %)

2 år men ej 3:	206 personer	(70 %)
3 år men ej 4:	46 personer	(15 %)
4 år men ej 7:	33 personer	(11 %)
7 år eller mer	<u>11</u>	<u>(4 %)</u>
	296	(100 %)

Anmärkning: De personer som för grovt narkotikabrott eller grov narkotikasmuggling dömts till 1 år men ej 2 år var år 1971 ungefär 200 och år 1970 ungefär lika många.

4 Enbart narkotikabrottslighet i domen

Av de 118 personer (svenskar och utlänningar) som hade hemvist i Sverige, dömdes 48 för enbart grovt narkotikabrott och/eller grov narkotikasmuggling. Av de 55 personer som var utan hemvist i Sverige dömdes nästan samtliga, eller 51, för enbart dessa brott.

5 Överflyttning till öppen anstalt (eller öppen avdelning). Rymningar

Dessa förhållanden har följts upp till mitten/slutet av februari 1972. En del av de dömda har börjat verkställigheten vid så sen tidpunkt att de vid uppföljningstidens slut ännu inte ifrågakommit till placering i öppen anstalt. De redovisade siffrorna är därför för låga för att vara rättvisande.

Följande antal personer har *överflyttats* till öppen anstalt:

Med hemvist:	32 av 112 ¹	(29 %)
Utan hemvist:	<u>9 av 45²</u>	<u>(20 %)</u>
Sammanlagt:	41 av 157	(26 %)

Dito

Följande antal personer har *överflyttats* till öppen anstalt:

Med hemvist:	91 ³ av 198 ⁴	(46 %)
Utan hemvist:	<u>4 av 17⁵</u>	<u>(24 %)</u>
Sammanlagt:	95 av 215	(44 %)

¹ Av sammanlagt 118 personer med hemvist var 112 beräkningsbara.

² Av sammanlagt 55 personer var 52 beräkningsbara. Av dessa hade 6 överförts till annat nordiskt land och 1 till mentalsjukhus.

³ Här har inräknats 2 personer som började avtjäna straffet på öppen anstalt.

⁴ Av sammanlagt 270 personer var 207 beräkningsbara. Av dessa hade 9 överförts till annat nordiskt land.

⁵ Av sammanlagt 26 personer hade 9 överförts till annat nordiskt land.

Överflyttning till öppen anstalt har skett efter följande antal *månader* (häktningstid inräknad):

	Med hemvist	Utan hemvist
1— 3	1 (3 %)	
4— 6	4 (12 %)	
7 — 9	9 (28 %)	2
10— 12	5 (16 %)	5
13—15	6 (19 %)	
16—18	6 (19 %)	1
19—21	1 (3 %)	
22—24		1
S:a	32 (100 %)	9

¹ Här har inräknats 2 personer som började avtjäna straffet på öppen anstalt.

Följande antal personer, som överflyttats till *öppen* anstalt¹, har *rymt*:

Med hemvist:	3 av 32
Utan hemvist:	2 av 9
Sammanlagt:	5 av 41

Från *sluten* anstalt har rymt 4 personer med hemvist och 6 personer utan hemvist.

Överflyttning till öppen anstalt har skett efter följande antal *månader* (häktningstid inräknad):

	Med hemvist	Utan hemvist
	18 ¹ (20 %)	
	16 (18 %)	
	20 (22 %)	
	16 (18 %)	2
	13 (14 %)	1
	6 (6 %)	
	2 (2 %)	
		1
	91 (100 %)	4

Följande antal personer, som överflyttats till *öppen* anstalt¹, har *rymt*:

Med hemvist:	5 av 91
Utan hemvist:	0 av 4
Sammanlagt:	5 av 95

Från *sluten* anstalt har rymt 14 personer med hemvist och 3 personer utan hemvist.

6 Permissioner

Permissionerna har följts upp till mitten/ slutet av februari 1972. En del av de dömda har börjat verkställigheten vid så sen tidpunkt att de vid uppföljningstidens slut ännu inte ifrågakommit till permission. De redovisade siffrorna är därför för låga för att vara rättvisande.

Följande antal personer har *beviljats* permission:²

Med hemvist: 108 av 118 (91 %)

Utan hemvist: 21 av 55 (38 %)

Sammanlagt: 129 av 173 (75 %)

¹ De personer som överförts till öppen anstalt har genomsnittligt vistats avsevärt kortare tid på sådan anstalt än på sluten anstalt.

² Beledsagad och bevakad permission har inte medtagits.

Första permission har beviljats efter följande antal *månader* (häktningstid inräknad):

	Med hemvist	Utan hemvist
1- 3	3 (3 %)	
4 - 6	13 (12 %)	2
7- 9	50 (46 %)	4
10-12	20 (19 %)	5
13-15	11 (10 %)	8
16-18	7 (6 %)	1
19 -22	3 (3 %)	1
23	1 (1 %)	
Så	108 (100 %)	21

Följande antal personer har *avvikit*¹ i samband med permission:

Med hemvist: 35 av 108 (32 %)

Utan hemvist: 7 av 21 (33 %)

Sammanlagt: 42 av 129 (33 %)

Dito

Följande antal personer har *beviljats* permission:²

Med hemvist: 216 av 270 (80 %)

Utan hemvist: 13 av 26 (50 %)

Sammanlagt: 229 av 296 (77 %)

Första permission har beviljats efter följande antal *månader* (häktningstid inräknad):

	Med hemvist	Utan hemvist
6 (3 %)		
59 (27 %)		
59 (27 %)		1
57 (27 %)		7
22 (10 %)		1
5 (2 %)		2
4 (2 %)		1
4 (2 %)		1
216 (100 %)		13

Följande antal personer har *avvikit*¹ i samband med permission:

Med hemvist: 50 av 250 (20 %)

Utan hemvist: 9 av 13 (69 %)

Sammanlagt: 59 av 263 (22 %)

¹ Försenad återkomst inte medräknad.

7 Villkorlig frigivning

Halva tiden

Antalet personer som frigivits efter ca halva tiden, i förhållande till hela det antal personer som uppnått halva strafftiden (vid uppföljningstidens slut i mitten/slutet av februari 1972):

Med hemvist: 21 av 57 (37 %)

Utan hemvist: 5 av 20 (25 %)

Sammanlagt: 26 av 77 (34 %)

Twå tredjedelstiden

Antalet personer som frigivits efter ca 2/3 av tiden, i förhållande till hela det antal personer som uppnått 2/3 av tiden (vid uppföljningstidens slut i mitten/slutet av februari 1972):

Med hemvist: 10 av 14

Utan hemvist: 4 av 6

Sammanlagt: 14 av 20 (70 %)

Halva tiden

Dito

Med hemvist: 66 av 144 (46 %)

Utan hemvist: 4 av 10 (40 %)

Sammanlagt: 70 av 154 (45 %)

Twå tredjedelstiden

Dito

Med hemvist: 43 av 58 (74 %)

Utan hemvist: 2 av 3

Sammanlagt: 45 av 61 (74 %)

Bilaga 2

Tullens narkotikastatistik 1965–1971.

	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971
Antal beslag	32	22	41	145	277	638	457
<i>Beslagtagen narkotika</i>							
Cannabis:							
gram	20	7 446	11 624	45 420,1	33 118,8	126 445,9	111 059,56
milliliter							
antal tabl							
Opium:							
gram	112		16,4	1 120	119,1	1 103,8	2 559,15
milliliter							
antal tabl					80		
Morfinprep:							
gram			0,3			16,8	
milliliter			16		71		
antal tabl					710		8
Heroin:							
gram				0,748			
milliliter							
antal tabl							
Amfetamin:							
gram			4 302,63	77,45	1 708,5	3,57	1,26
milliliter					1		25
antal tabl	1 848	424	4 427	3 125	5 926	4 054	4 314
Fenmetralin:							
gram					2 228,1	4 387,5	4 217
milliliter							
antal tabl	15 101	40 666	124 675	76 454	1 715	6 069	1 492
Metylfenidat:							
gram							
milliliter							
antal tabl	10 050	354	412	126 467	275	102	129
LSD:							
microgram					100	13 650	
milliliter							13
antal tabl					1 614	3 654	2 589
STP (gift):							
gram					0,7		
Meskalin:							
gram						8,7	
antal tabl					13		

Bilaga 3

RIKSPOLISSTYRELSEN
Polisbyrå II

13.1.1972

Beslagtagen narkotika av polisen i Sverige under åren 1969, 1970 och 1971.

År 1969

Rad Ämnen/preparat etc	Kvantitet			Anm
	Gram	Milliliter	Antal tabl	
18 Cannabis/Cannabisharts	109 850	2	3	
19 Amfetamin	17 140	2 016	3 231	Motsv tills ca 3 463 800 tabl
20 Fenmetralin (Preludin)	12 413	37	172 500	Motsv tills ca 669 000 tabl
Metylfenidat				
21 (Ritalina, "beng-rita")	404	1 391	19 694	Motsv tills ca 63 300 tabl
Opium	4 670	19	—	
22 Morfinpreparat	—	490	630	
LSD	25 ¹	9	5 442	S k "tripper" (tabl, bitar m m)
23 Heroin	280	—	—	
STP	11	—	1 000	S k "tripper", ca 5 000 doser
24 Okända preparat	1 794	1 148	2 555	Insända för analys

¹ mikrogram

År 1970

Rad Ämnen/preparat etc	Kvantitet			Anm
	Gram	Milliliter	Antal tabl	
18 Cannabis/Cannabisharts	198 174	—	—	
19 Amfetamin	3 348	42	457	Motsv tills ca 670 700 tabl
20 Fenmetralin (Preludin)	28 401	67	23 836	Motsv tills ca 1 160 100 tabl
Metylfenidat				
21 (Ritalina, "beng-rita")	0,3	—	11 699	Motsv tills ca 11 700 tabl
Opium	1 172	1 088	100	
22 Morfinpreparat	—	5	—	
LSD	11 174 ¹	10	8 810	Tabl, kapslar m m (s k "tripper")
23 Heroin	—	1	7	
24 Okända preparat	31	422	615	Insända för analys

¹ mikrogram

År 1971

Rad Ämnen/preparat etc	Antal beslagstillfällen gällande	Sammanlagd kvantitet			Anm
		Gram	Milliliter	Antal tabl	
17 Cannabis/Cannabisharts	1 342	125 739,7	—	—	+ 1 935 marihuanacig
18 Amfetamin	130	2 469,6	307,2	4 035	Motsv tills ca 502 850 tabl
19 Fenmetralin (Preludin)	779	36 345,1	272	864	ca 1 455 250 tabl
Metylfenidat					
20 (Ritalina, "beng-rita")	5	4	—	49	ca 450 tabl
Heroin	1	—	12	—	
21 Opium	38	421,4	102	—	
LSD pulverform x		x 93,9	—		* Varav 52,5 meskalin
mikrogram xx	126	xx 2 856,7	—	* 3 753,6	Därav 19,17 g m-bas
Morfinpreparat	26	77,77	37	—	
23 Okända preparat	14	171,3	16	244	

Bilaga 4

RIKSPOLISSTYRELSEN

13.1.1972

Anmälningar, spaningsuppslag m. m.		Uppgiften avser åren 1965–1971						
Rad	Uppgiftens art	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971
1	Ärenden (anmälningar) i balans vid årets början	—	94	124	261	654	514	423
2	Under året inkomna ärenden (anmälningar)	543	822	1 661	4 279	6 400	4 410	4 503
3	Ärenden (anmälningar) i balans vid årets slut	94	124	261	654	514	423	491
4	Spaningsuppslag (tips) i balans vid årets början	—	88	296	4 121	6 430	1 879	1 631
5	Under året inkomna spaningsuppslag (tips)	2 260	4 072	7 237	12 773	14 341	6 547	5 156
6	Obearbetade spaningsuppslag (tips) vid årets slut	88	296	4 121	6 430	1 669	1 371	1 531
7	Hörda personer, misstänkta för tillv/saluh/överl	903	1 027	2 680	5 496	4 583	2 867	2 512
8	Därav utlänningar	47	100	246	515	437	583	411
9	Hörda personer, misstänkta för enbart innehav	Antalet ingår i uppgiften under rad 7 resp. 8.				—	6 684	3 974
10	Därav utlänningar					—	287	271
11	Anhållna personer	189	217	641	1 546	2 930	2 398	2 318
12	Därav utlänningar					409	533	436
13	Häktade personer	63	106	268	748	1 072	914	847
14	Därav utlänningar					213	330	256
15	Antal beslag av narkotika (beslags-tillfällen)	300	337	935	1 958	2 033	2 282	2 326
16	Därav Cannabis/Cannabisharts (beslags-tillfällen)	18	62	292	902	913	1 408	1 342
17	Antal polismän som varit sysselsatta med spaning/utredning i narkotika-ärenden (månadsarbetskrafter)	31	44	76	117	541	512	389

Bilaga 5

Domar rörande olaga befattning med narkotika fördelade på år och vissa domstolar, 1964–1970.

	Stockholms rådhusrätt	Göteborgs rådhusrätt	Malmö rådhusrätt	Övriga domstolar	Totalt
1964	152	22	8	53	235
1965	140	85	9	80	314
1966	132	87	17	45	279
1967	192	99	42	200	533
1968	509	149	118	617	1 393
1969	713	248	238	1 952	3 151
1970	599	310	299	1 063	2 271
1971					2 200 (ca)

Domarnas fördelning på medelstyper, 1966–1970.

Missbruksmedel	1966 och 1967	1968	1969	1970
Opium (Op)	6	114	32	17
Centralstimulantia (CS)	512	554	995	576
Cannabis (Cann)	193	550	1 534	1 243
Op + CS	8	12	18	5
Op + Cann	18	14	28	25
Op + CS + Cann	4	6	16	4
CS + Cann	39	111	394	120
LSD	1	5	14	68
LSD i komb.	15	38	58	185

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64)	2
Förslag till lag om ändring i lagen (1960:418) om straff för varusmuggling	3
Förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:36) om telefon- avlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.	4
Utdrag av statsrådsprotokollet den 10 mars 1972	5
 1 Inledning	 5
2 Gällande bestämmelser, nuvarande ordning m. m.	7
2.1 Narkotikastrafflagen	7
2.2 Lagen om straff för varusmuggling	8
2.3 Verkställighet av dömd påföljd	8
2.3.1 Placering i sluten eller öppen anstalt	8
2.3.2 Permissioner	9
2.3.3 Villkorlig frigivning	10
2.3.4 Statistiska undersökningar	11
2.4 Telefonavlyssning	11
2.5 Frekvensundersökningar	12
2.6 Samarbete barnavårdsnämnd-skola-polis	13
2.7 Ungdomsvårdsskolor	14
3 Rikspolisstyrelsens förslag i fråga om telefonavlyssning och re- missyttranden över det	14
3.1 Rikspolisstyrelsens framställning	14
3.2 Remissyttrandena	16
4 Föredraganden	17
4.1 Utvecklingen under de senaste åren	17
4.2 Samordningen av åtgärder	20
4.3 Frekvensundersökningar	21
4.4 Informationsfrågorna	22
4.5 Vårdfrågorna	23
4.6 Kriminalpolitiska åtgärder	26
4.6.1 Narkotikastrafflagen och varusmugglingslagen	26
4.6.2 Verkställighet av dömd påföljd	28
4.6.3 Telefonavlyssningen	32
4.7 Internationellt samarbete	33
5 Hemställan	35
Bilagor	36